



vi setter
OUTSIDER ART
på kartet

Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger

DEL I: UTREDNING

KONSEPTUTVIKLING NASJONALT SENTER FOR
OUTSIDER ART

Prosjekt «Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art» er finansiert av
Troms fylkeskommune; Regionalt utviklingsprogram
og Stiftelsen Sør-Troms Museum.

Prosjekteier og prosjektansvarlig er Stiftelsen Sør-Troms Museum.
Ansvarlig for gjennomføring av prosjekt er avdelingen Trastad Samlinger.
Prosjektperiode: 01.05.2017-31.10.2018.
Formell sluttdato: 15.05.2019.

Innholdsfortegnelse

| | |
|---------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. PROSJEKTETS OPPGAVE..... | 5 |
| 1.1. Prosjektets overordnede oppgaver..... | 5 |
| 1.2. Organisering av prosjektet | 5 |
| 2. FORORD | 8 |
| 3. SAMMENDRAG | 9 |
| 4. INNLEDNING | 12 |
| 4.1. Prosjektets forhistorie | 12 |
| 4.2. Finansieringsform prosjekt..... | 13 |
| 4.3. Beskrivelse av rapporten/prosjektleveransen | 13 |
| 4.4. Avgrensing og presiseringer | 14 |
| 5. UTDRAG FRA PROSJEKTMANDATET | 15 |
| 5.1. Anvendelse av prosjektmandat..... | 15 |
| 5.2. Utfordringer..... | 17 |
| 5.3. Tolkning av prosjektmandat | 17 |
| 5.4. Kort om konseptutvikling | 18 |
| 5.5. Valg av metode..... | 18 |
| 5.6. Besøk ved Art Brut- og Outsider Art-museer i andre land | 20 |
| 6. NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART OG POLITISKE MÅL..... | 22 |
| 6.1. Om kulturpolitikken..... | 22 |
| 6.2. Regional kulturpolitikk..... | 22 |
| 6.3. Outsider Art inn i politiske styringsdokumenter | 24 |
| 7. SENTERETS ARBEIDSOPPGAVER | 27 |
| 7.1. Rolle og oppgaver som museum | 27 |
| 7.2. Forskning | 28 |
| 7.3. Formidling..... | 29 |
| 7.4. Samlingsforvaltning..... | 31 |
| 8. SENTERETS ARBEIDSOPPGAVER OVENFOR ULIKE GRUPPER..... | 33 |
| 8.1. Kort om hva et nasjonalt senter for Outsider Art kan bidra til | 33 |
| 8.2. Outsider Art knyttet til tilrettelegging og inkludering..... | 33 |
| 8.3. Interessenter | 33 |
| 8.4. Outsider Art-utøvere | 34 |
| 8.5. Reiseliv og publikum – nasjonalt senter for Outsider Art | 36 |
| 8.6. Politisk og administrativt nivå | 39 |

| | | |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 8.7. | Kultur, kunst- og museumssektor | 40 |
| 8.8. | Nasjonale og internasjonale kunstmuseer og Outsider Art museer | 41 |
| 8.9. | Gallerier og næringsaktører i regionen, Nord-Norge og Norge generelt..... | 42 |
| 9. | POSISJONERING OG ROLLE | 45 |
| 10. | BYGG – FRAMTIDIG NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART | 46 |
| 10.1. | Prosjektets mandat knyttet til bygg | 46 |
| 10.2. | Nåsituasjon | 46 |
| 10.3. | Pop up-galleriet Outsider Art Street Gallery | 48 |
| 10.4. | Refleksjoner; muligheter og utfordringer | 49 |
| 10.5. | Tre alternative konsepter for Nasjonalt senter for Outsider Art | 50 |
| 11. | UTREDE FREMTIDIG KONSEPTER FOR UTSTILLING..... | 52 |
| 12. | UTVIKLE KONTAKT MED PARTNERE SOM KAN BIDRA MED FRAMTIDIG SAMARBEID | 53 |
| 13. | PROBLEMFORMULERING | 53 |
| 13.1. | Mangler ved Trastad Samlinger for å kunne utøve rollen som nasjonalt senter | 53 |
| 14. | AVSLUTNING UTREDNING | 55 |
| 14.1. | Refleksjoner..... | 55 |
| 14.2. | Endelig problemformulering | 55 |
| 14.3. | Konsekvenser og gjennomføring..... | 55 |
| 14.4. | Hvilket tiltak anbefales, og hvorfor: | 56 |
| 15. | VEDLEGG..... | 57 |
| 16. | REFERANSELISTE..... | 58 |

1. PROSJEKTETS OPPGAVE

1.1. Prosjektets overordnede oppgaver

Mandatet for prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art*¹ beskriver innledningsvis at [...] *prosjektet skal utrede roller og funksjoner til et fremtidig senter for Outsider Art for å definere følgende hovedpunkter:*

- *Hva kjennetegner et nasjonalt senter for Outsider Art?*
- *Hva skal et fremtidig nasjonalt senter være for Outsider Art være for ulike grupper og samfunnsaktører?*

1.1.1. Prosjekt mål

Prosjektet skal utrede og definere et arbeidskonsept for et framtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Prosjektet skal utarbeide den framtidige rollen til senteret, og legge grunnlag for arbeidet senteret skal gjennomføre i henhold til fagområdet Outsider Art i regionen, Nord-Norge og i Norge generelt. Prosjektet skal utrede hvordan senteret kan bli en aktiv arena for stedsutvikling, reiseliv og en attraktiv samarbeidspartner for kultur- og næringslivet spesielt i Nord-Norge. I det videre beskriver mandatet mer spesifikt hva som skal utredes og leveres som prosjektresultat. Dette er omtalt i kapittel Utdrag fra prosjektmandatet.

1.2. Organisering av prosjektet

Prosjekteier er Sør-Troms Museum.

Avdelingen Trastad Samlinger har hatt ansvar for gjennomføring av prosjektet.

Prosjektet er gjennomført i perioden 01.05.2017 til 31.10.2018, i tillegg til noe etterarbeid frem til formell rapporteringsfrist, som er 15.05.2019.

Prosjektresultatet som presenteres er i tråd med Sør-Troms Museums strategiplan frem mot 2020, der målet er at Trastad Samlinger skal være et profesjonelt og visjonært museum med sterk relevans for samfunnet gjennom kunnskapsbygging og kunnskapsformidling innenfor feltet Outsider Art. Målet mot 2020 er å fremme debatt og kritisk refleksjon om samfunnsperspektiver i kultur- og kunsthistorisk sammenheng.

1.2.1. Styringsgruppen for prosjektet

Styringsgruppen for prosjektet har vært:

Sabrina van der Ley, direktør Sør-Troms Museum og leder for styringsgruppen

Simone Ritter, avdelingsleder Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum

Torbjørn Larsen, ordfører, Kvæfjord kommune

Henry Andersen, kommunalsjef, Harstad kommune

Jérémie M. McGowan, direktør Nordnorsk Kunstmuseum

I første del av prosjektperioden har tidligere direktør Ole Furset ledet styringsgruppen, og i en mellomperiode konstituert direktør Espen Bornø.

Medforfattere og bidragsyttere har vært Simone Ritter, avdelingsleder Trastad Samlinger og Åse Smith Løvås, konservator, Trastad Samlinger. Sammen med prosjektleder, utgjør disse prosjektets operative team. Andre bidragsyttere har vært Espen Bornø, kontorsjef, Ann Mari Aamot, museumsformidler,

¹ Sør-Troms Museum, Søknad/prosjektmandat *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art*, 2017-2019

Børge Evensen, konservator, Laila Enoksen, sekretær, Ingrid Skjønhaug, markedsansvarlig og Anna Bergum Furset, sommervært. Prosjektleder har vært Marianne Linløkken.

Prosjektet er gjennomført i dialog med kulturetaten og næringsetaten i Troms fylkeskommune. Styringsgruppen har avholdt 6 møter som planlagt, samt et avsluttende prosjektmøte i 2019. Fire møter er avholdt ved Trastad Samlinger, ett ved Nordnorsk Kunstmuseum og to ved Trondenes Historiske Senter. Som en del av formell avslutning er det gjennomført et ekstra styringsgruppemøte.

Styringsgruppen har avviklet sluttseminar. Det ble lagt opp som en to-delt løsning, hvorav del én hadde fokus på kunst- og kulturfaglig innhold sett opp mot den foreslåtte løsningen for et to-delt nasjonalt senter, herunder presentasjonene av den kulturhistoriske samlingen og Outsider Art-samlingen lokalisert i Paviljong 7. Dette seminaret ble lagt til Bethlem Museum of the Mind i London, i tillegg til et kort besøk ved Victoria&Albert Museum.

Seminarets del to var viet avslutningen av prosjektet med diskusjon omkring videre tiltak og det medlemmene i styringsgruppen kan bidra med i kommende prosess. Avholdt ved Trondenes Historiske Senter.

Foruten reisen til Bethlem Museum of the Mind, har styringsgruppen deltatt ved en studietur til tre av Europas mest kjente Art Brut-museer; Museum Gugging, Østerrike, Collection de l'Art Brut, Sveits, og Sammlung Prinzhorn, Tyskland. Troms fylkeskommune ved Eirin Gjelsås deltok også ved studieturen. Studieturen ble dekket økonomiske av den enkelte deltakerinstitusjon.

Styringsgruppen har valgt å ikke belaste prosjektet med honorar, men i stedet bidra til Sør-Troms Museums egenandel. Det tiltenkte honoraret er, etter godkjenning fra tilskuddspart, blitt omdisponert til prosjektprodukter for bruk i videre prosess.

1.2.2. Prosjektresultatets oppbygning og presentasjon

Rapporten for prosjekt *Konseptutvikling Nasjonalt senter for Outsider Art* skal dokumentere prosjektets innhold, gjennomføring og resultat, og skal i tillegg være det leverte prosjektresultatet; arbeidsgrunnlaget for et nasjonalt senter for Outsider Art, samt arbeidsdokumentet for utvikling av et nasjonalt senter for Outsider Art. Rapporten består av:

- Prosjektrapport (levert via regionalforvaltning.no)
- Del I: Utredning
- Del II: Prosjektresultat
- Del III: Veien videre
- Synopsis
- Billedmateriale/Powerpoint, hvorav en kortversjon leveres med prosjektrapporten
- Vedlegg

Prosjektløsningen er blitt til gjennom en helhetlig prosess, men kan presenteres som en to-delt løsning:

- 1) Beskrivelsen av et arbeidskonsept for et framtidig nasjonalt senter for Outsider Art og forslag til det fremtidige senterets rolle: Prosjektresultat leveres hovedsakelig i form av skriftlig materiale.
- 2) Grunnlaget for arbeidet senteret skal gjennomføre i henhold til fagområdet Outsider Art i regionen, Nord-Norge og i Norge generelt. Prosjektresultat kommer hovedsakelig i form av utadrettede handlinger som relasjonsbygging, kompetanseheving, politisk oppmerksomhet,

aktivitet, synlighet, utprøvinger, presentasjoner, publikumsrettede tiltak med mere. Dette er prosjektløsning som er vanskelig å dokumentere, men som gjenkjennes som godt omdømme, engasjement og oppslutning i omgivelsene. Dette prosjektresultatet er ment å bidra til videre prosess.

I disse to oppgavene ligger det flere elementer, løst gjennom prosjektets ulike delprosjekter. Delprosjektene går i noen tilfelle på tvers av de overordnede oppgavene.

Prosjektmandatet presiserer at det konseptet som leveres som prosjektresultat skal være *en realitetsnær vurdering med konkrete forslag for gjennomføring i de forskjellige nevnte områder. [...] resultatene [...] skal være gjennomførbare i den nærmeste framtid*².

Dette har prosjektet lagt vekt på, samtidig som det blir presentert også langsiktige perspektiver og forslag til løsninger.

1.2.3. Dette er Outsider Art og Art Brut

I Prosjektresultat rapport del II, kapittel 2 Faglig forord, gis en utfyllende beskrivelse av begrepet Outsider Art og dets historikk. For å gi et bedre grunnlag til å forklare temaet, gis det her en kortfattet beskrivelse av begrepet Outsider Art, samt det noe tidligere begrepet Art Brut.

Outsider Art beskriver kunst laget av utøvere som står utenfor det etablerte kunstmiljøet, blant annet mennesker med psykiske lidelser og eller utviklingshemming. Begrepet fremhever betingelsene for kunstverkets sosiale opphav, samtidig som det sier noe om kunstnerens kulturelle marginalitet.

Art Brut er en eldre betegnelse av det man i Norge omtaler som Outsider Art, en betegnelse skapt av den franske multikunstneren Jean Debuffet (1901-1985) i 1945, vel 40 år etter at psykiatere ved psykiatriske sykehus i Europa hadde begynt å tillegge pasient(kunst)arbeider, estetisk oppmerksomhet. Betegnelsen Art Brut innebærer i sterkere grad enn Outsider Art, at kunstneren skal være selvlært, og uten noen form for påvirkning av kunstteori. Begrepet benyttes fortsatt, men hovedsakelig i fransktalende land og som begrep for de av de historiske kunstsamlingene som betegnelsen Art Brut faktisk gjelder for.

Betegnelsen Outsider Art ble skapt av den britiske kunsthistorikeren Roger Cardinal i 1972, ved utgivelsen av boken med tittel Outsider Art.

² Sør-Troms Museum, Søknad/prosjektmandat *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art*, 2017-2019

2. FORORD

Prosjektledelsen vil innledningsvis takke de som har bidratt til prosjektets realisering;

Takk til styret ved Sør-Troms Museum (STMU) som har valgt å gi et ekstra løft til arbeidet med Outsider Art, og som sammen med Troms fylkeskommune har bidratt økonomisk til gjennomføring av prosjektet. Gjennom dette er det tatt nye og viktige skritt i retning nasjonalt senter for Outsider Art.

Takk til Sabrina van der Lay, direktør ved Sør-Troms Museum, som i prosjektets avslutningsfase har brakt inn nye perspektiver for et nasjonalt senter for Outsider Art. Videre takk til tidligere direktør Ole Furset som har fremmet ambisjoner for Outsider Art, og initiert dette prosjektet. Takk til konstituert direktør Espen Bornø som i en mellomfase har bidratt til solid forankring i organisasjonen omkring prosessen med nasjonalt senter.

Direktøren har ledet styringsgruppen, og har bidratt til retning, og til faglige og organisatoriske avklaringer.

Takk til Simone Ritter, avdelingsleder, som har hatt faglig overordnet ansvar for prosjektets innhold, utvikling og gjennomføring, og som har bidratt med bred kunnskap til prosjektet, og med nasjonal og internasjonal nettverkskontakt. Simone Ritter har stått for utvikling og utprøving på ulike felt, og som prosjektet har kunnet anvende resultatet av. Særlig nevnes pop up-galleriet Outsider Art Street Gallery i Harstad.

Takk til Åse Smith Løvås, konservator, som har utarbeidet og ført i penn prosjektløsningens museumsfaglige arbeidsoppgaver, som har bidratt med analyser og innhenting av data, og som har bidratt til prosjektets helhetlige utforming.

Takk til øvrige ansatte ved STMU som har bidratt i deler av prosjektet; Ann Mari Aamot, Børge Evensen, Ingrid Skjønhaug og Anna Bergum Furset.

Takk til Kvæfjord kommunes ordfører Torbjørn Larsen, styringsgruppemedlem, som har sikret forankring i egen kommune og bidratt til å bringe interesse for saken inn i politiske miljøer. Som har fremmet ideer omkring revitalisering av Trastad Samlinger, og bidratt til at prosjektet har kommet frem til en omforent, to-delt løsning for et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art.

Takk til kommunalsjef i Harstad kommune, Henry Andersen, styringsgruppemedlem, som har løftet frem visjoner for et Outsider Art-galleri i Harstad, forankret dette i det politiske miljøet i Harstad kommune, og bidratt til at prosjektet har kommet frem til en omforent, to-delt løsning for et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art.

Takk til direktør ved Nordnorsk Kunstmuseum Jérémie M. McGowan, styringsgruppemedlem, som har økt styringsgruppens kunstfaglige og kunstpolitiske perspektiv. Og som representant for et av landets kunstmuseer, har styrket prosessen omkring Outsider Art, og gjennom det også støttet et regionalt museum i å ta en rolle på kunstfeltet.

Takk til fylkesråd for kultur og næring Sigrid Ina Simonsen som har løftet sak om nasjonalt senter for Outsider Art politisk slik at det har vunnet oppslutning regionalt, og på den måten vil bane vei i den videre prosessen rettet mot nasjonalt politisk nivå.

Takk til Troms fylkeskommune, kulturetaten ved avdelingsleder for kunst og kulturformidling Eirin Gjelsås, for faglige råd og innspill til strategi og regional og nasjonal forankring.

3. SAMMENDRAG

Sør-Troms Museums hensikt med prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art* er å lage et verktøy for det videre arbeid frem mot Trastad Samlinger som nasjonalt senter for Outsider Art, bestående av disse hovedpunktene:

- Forsterke fundamentet ved Trastad Samlinger.
- Tydeliggjøre det fremtidige senterets rolle og arbeidsoppgaver.
- Samle aktørene til en ny og forsterket innsats.
- Starte prosessen ovenfor politiske miljøer.

Det endelige målet er at Trastad Samlinger blir det norske kunst – og kompetansesenteret for Outsider Art.

Metode: Prosjektet har valgt å hovedsakelig benytte kvalitativ metode i innhenting av informasjon og data. For å få et innblikk i hvordan andre museer arbeider med oppgaver som vil være sentrale for et nasjonalt senter for Outsider Art, har man i prosjektet valgt å innhente informasjon gjennom deltakende observasjon ved besøk til andre museer i inn og utland. I tillegg har prosjektet også tatt i bruk semi-strukturerte kvalitative intervjuer og samtaler basert på åpen dialog med relevante parter. Nøyaktigheten i dataene som er benyttet i løsningen vil preges av at data er tolket og anvendt av prosjektteamet. Det er vurdert at dataene gir et tilstrekkelig bilde til å kunne nyttes som kilde. Det er gjort flere og parallelle undersøkelser, noe som gir større bredde og mulighet til å fange opp variasjoner. Kompetansen innenfor Outsider Art i Norge besittes av Trastad Samlinger og Sør-Troms Museum, derfor er mye av materialet i prosjektet basert på de ansattes kunnskap, også gjort synlig gjennom museets relativt store egeninnsats i prosjektet. Prosjektet har i liten grad benyttet kvantitative data, da det viste seg ikke egnet for de temaene som skulle undersøkes.

Ideen om et nasjonalt senter for Outsider Art bygger på samfunnsverdier og menneskesyn, men like viktig er det at dette handler om mennesket, om kunsten og mulighetene.

Prosjektløsningen er på noen punkter blitt annerledes enn det prosjektmandatet har lagt til grunn. Styringsgruppen har konkludert med, og anbefalt, at det skal arbeides for å få på plass en egen aktualiserende kunsthall for nasjonal og internasjonal Outsider Art i Harstad, parallelt med at Paviljong 7, Trastad Samlinger i Kvæfjord skal renoveres og revitaliseres med nye publikumsfunksjoner i form av et tilbygg. Den museale delen og samlingene skal sikres, og stedet utvikles som attraksjon og opphavssted for den første kjente Outsider Art-samlingen i Norge.

Prosjektløsningen må sees i lys av to viktige vedtak som er gjort underveis: Styret ved Sør-Troms Museum har gjort et vedtak som støtter opp om prosessen i retning en to-delt løsning for nasjonalt senter. Harstad kommunestyre har gjennom et politisk vedtak, stilt seg støttende til forslaget om en to-delt løsning. Kvæfjord kommune ved ordfører har anerkjent en to-delt løsning.

Prosjektmandatets tematikk omkring bygg endres som følge av dette. Delprosjekt 4, Behovsanalyse bygg besvares derfor i en summarisk form i det det ikke har vært prosjektets mandat å utrede byggeprosjekter. I konseptbeskrivelsen presenteres mer generelt hva som kreves av areal og funksjoner i et bygg som skal fungere som nasjonalt senter for Outsider Art.

For Paviljong 7 gjøres det rede for de viktigste renoveringstiltakene og forslag til omdisponering av lokaler; fra kontorfunksjoner til utstillingsareal. Endringen gjør også at delprosjekt 6, Utvikling av fremtidige konsepter for utstilling og design, presenteres i overordnet form ettersom prosjektresultatet innebærer at nyere Outsider Art skal ha plass i en ny kunsthall i Harstad, ikke i Paviljong 7.

Etablering av en kunsthall vil kreve behandling i styret for Sør-Troms Museum, og en egen utredning. I prosjektet er det ikke tatt stilling til om det skal anbefales nybygg eller ombygging av et eksisterende bygg.

Prosjektet har utformet et arbeidskonsept for Trastad Samlinger som fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art; En utredning og beskrivelse av hvilke arbeidsoppgaver et nasjonalt senter må forventes å ha. Arbeidsoppgavene som beskrives tar utgangspunkt i nåværende situasjon ved Trastad Samlinger, det vil si at på noen områder beskrives basisoppgaver som må løses for å få på plass det tilstrekkelige fundamentet for å virke som nasjonalt senter. På andre områder beskrives nye oppgaver som vil aktualiseres som følge av en nasjonal funksjon. Det er særlig innenfor basisoppgaver, slik som samlingsforvaltning, at Trastad Samlinger behøver et større løft for å sette seg i stand til å ivareta nasjonale oppgaver. Også innenfor forskning, der feltet har et stort potensial, bør Trastad Samlinger bidra til å styrke forskningsinteressen i Norge.

Trastad Samlinger har gjennom sitt pop up-galleri i 2017-2018 sørget for at rundt 4 729 besøkende har fått nye kunstoplevelser, også galleriet har vært et viktig element som prosjektet har dratt nytte av.

Et annet prosjektresultat som det ikke kan måles resultatet av i dag, er kontakten med nye institusjoner og nettverk, og møter med miljøer som ikke har kjent til feltet eller begrepet Outsider Art. Kontakt med nye miljøer har gitt mulighet til spredning av informasjon, både om feltet og om Trastad Samlingers arbeid med Outsider Art. Særlig har dette hatt betydning ovenfor miljøer som kan tenkes å bli fremtidige samarbeidsparter. Disse tiltakene er ment å legge grunnlag for den videre prosessen mot nasjonalt senter for Outsider Art. De fire studieturene som til Art Brut-museer i andre land har vært viktige i prosjektutviklingen, men har også bidratt til relasjoner som åpner for fremtidig samarbeid. Internasjonalt samarbeid sees på som viktig fordi det internasjonale miljøet har en sterk rolle i utviklingen på feltet, blant annet i et europeisk nettverk som Trastad Samlinger er del av. Internasjonal samhandling vil løfte arbeidet også i Norge.

Prosjektet kan vise til at det har vært prosesser i lokale politiske miljøer knyttet til arbeidet med kunsthall i Harstad. Det har vært konstruktive møter med regionalt politisk nivå, og i tidlig fase også presentasjon av planene for et nasjonalt senter, ovenfor stortingsrepresentantene fra Troms sammen med Sør-Troms Regionråd.

Det å arbeide for å få Outsider Art-feltet definert i politiske styringsdokumenter og fremme Outsider Art som en del av visuellkunstfeltet i Norge, har vært et viktig tema for styringsgruppen, og er også blitt tematisert ovenfor politisk miljø. Dersom Outsider Art skal få en reell posisjon når ressurser skal

tildeles, må dette feltet være synlig i politikken, og være gjenstand for diskusjon i denne type fora. Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum har en viktig oppgave i å gjøre tydelig det politiske potensialet som ligger mot feltet Outsider Art. I tiden som kommer, frem mot den nye kulturmeldingen, vil det være nødvendig å være aktive, dersom dagens Trastad Samlinger skal vinne frem som nasjonal aktør.

Prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art* har lagt grunnlaget for en videre prosess mot realisering av nasjonalt senter for Outsider Art.

Dersom Norge skal få et nasjonalt senter med Trastad Samlinger i spissen, må det skje nå.

Trastad Samlinger har arbeidet lenge for dette. Om det ikke skjer, har Norge sagt nei til kunsten, kulturen og likeverdet knyttet til denne kunsten, til denne gruppen kunstnere, og til deres plass i det norske samfunnet.

4. INNLEDNING

4.1. Prosjektets forhistorie

Grunnlaget for Trastad Samlinger virksomhet er historien til Trastad gård – Nordnorges Åndssvakehjem (1954-1991), beliggende på Borkenes i Kvæfjord kommune. Trastad gård ble etablert og drevet av Nord-Norges Diakonistiftelse, frem til nedleggelsen av institusjonen i 1991 i forbindelse med den nasjonale ansvarsreformen, også kalt HVPU-reformen (Helsevern for psykisk utviklingshemmede). Hovedmålet med reformen var å avvikle institusjonsomsorgen for personer med utviklingshemming, og å bedre og normalisere levekårene for mennesker med psykisk utviklingshemming.

Trastad Samlinger ble i 1996 etablert som stiftelse, og åpnet som museum i den tidligere bo-avdelingen Paviljong 7, oppført i 1966. Trastad Samlinger ble innlemmet i Sør-Troms Museum i 2008.

Trastad gård, Nord-Norges Diakonistiftelse, etterlot en stor kunstsamling, en gjenstandssamling, en fotosamling og et betydelig arkivmateriale. Paviljong 7 er langt på vei bevart slik den var utformet som bo-avdeling i perioden 1966-1985. Grunnen til dette var at bygningen i 1985 ble skadet etter en brann i byggets loftetasje, permanent fraflyttet og ikke rehabilitert slik andre bygninger etter hvert ble. Paviljong 7 fremstår i dag derfor som en unik, autentisk bo-avdeling med interiører fra Trastad gård.

I 2000 åpnet galleriet i loftetasjen ved Paviljong 7. I galleriet presenteres Outsider Art-samlingen etter Trastad gård; kunstgjenstander skapt av mennesker som bodde ved Trastad gård.

Samlingen defineres i dag som Outsider Art, og er den første kunstsamlingen i Norge forstått som Outsider Art. Så langt kjent, også den første samlingen som er tuftet på ideen om at mennesker innenfor marginaliserte grupper også skal kunne utvikle og uttrykke et kunstnerisk språk, og bli sett av omgivelsene og samfunnet. Og endelig, så langt kjent, den største Outsider Art-samlingen i Norge.

Kunstsamlingen var blant en av de viktigste begrunnelsene for at Trastad Samlinger ble etablert. Etter at institusjonen ble lagt ned i 1991 ble samlingen «husløs», og ble flyttet på flere ganger inntil Kvæfjord kommune startet en prosess for å sikre samlingen, i samarbeid med Nord-Norges Diakonistiftelse.

Trastad Samlinger startet tidlig en tilnærming til temaet Outsider Art, i første omgang mot miljøer i de skandinaviske landene. Dette ble starten på en ny utviklingslinje for Trastad Samlinger. Museet søkte i fortsettelsen kontakt med Outsider Art- og Art Brut-miljøer også i europeiske land, der dette feltet var ivarettatt gjennom blant annet egne museer og hadde tradisjoner helt tilbake til begynnelsen av 1900-tallet. Trastad Samlinger kan i dag se tilbake på nærmere 20 års erfaring og arbeid med temaet Outsider Art. I Norge er Trastad Samlinger fortsatt den eneste aktøren som har arbeidet med Outsider Art i et større perspektiv. Innsatsen er blitt ytterligere styrket etter at museet i 2008 ble del av det konsoliderte regionmuseet Sør-Troms Museum.

Sør-Troms Museum har over år hatt politisk, økonomisk og faglig støtte fra Troms fylkeskommune for sitt arbeid med Trastad Samlingers Outsider Art-tema, og har bidratt med tilskudd via Regionalt utviklingsprogram til to utredningsprosjekter for å utvikle Trastad Samlinger i retning nasjonal aktør. Arbeidet med Outsider Art høster oppmerksomhet fra politisk miljø; lokalt, regionalt og nasjonalt.

Likevel; Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum når ikke opp økonomisk for å kunne utøve rollen som nasjonal aktør på det nivået som kreves for å ha hele landet som ansvarsfelt.

Dersom Trastad Samlinger skal kunne løfte feltet faglig og operativt, må det utløses nasjonale midler.

Bare på den måten kan Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum, ta et nasjonalt ansvar for feltet, og samtidig som museum, ivareta og utvikle omkring egen Outsider Art-samling.

4.2. Finansieringsform prosjekt

Prosjekt har hatt en kostnadsramme på kr 2 477 800, og er finansiert av Sør-Troms Museum og Troms fylkeskommune. Sør-Troms Museum bidrar iht budsjett med egenandel på kr 445 600 og egeninnsats på kr 1 042 200, og Troms fylkeskommune bidrar med kr 990 000 fra Regionale utviklingsmidler (RUP). Sør-Troms Museum mottar årlig økonomisk tilskudd fra stat, fylkeskommune og vertskommuner. Troms og Finnmark fylkeskommuner bidrar gjennom det nordnorske kultursamarbeidet, med årlige tilskudd til arbeidet med Outsider Art. Museet har gjennom de tre siste årene mottatt én million kroner i økt statstilskudd til styrking av arbeidet ved Trastad Samlinger – Nasjonalt senter for Outsider Art. Trastad Samlinger inngår i STMUs styrings- og fellesadministrative systemer.

Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art har hatt i oppgave å utrede og lage et konsept for et nasjonalt senter; definere hva som må til for å bli et nasjonalt senter, hva rollen skal være, hva et nasjonalt senter skal arbeide med og hvordan det skal utformes.

4.3. Beskrivelse av rapporten/prosjektleveransen

Det leveres en formell prosjektrapport via regionalforvaltning.no. Videre inneholder prosjektleveransen:

- Del I: Utredning, beskriver grunnlaget for prosjektløsningen som presenteres i del II, og inngår i grunnlagsdokumentet for utvikling av nasjonalt senter for Outsider Art. Materialet tas med i rapporten fordi det inneholder beskrivelse av undersøkelser, prosesser, refleksjon og dokumentasjon, materiale som Trastad Samlinger vil kunne nyttiggjøre seg på senere tidspunkt. Hovedtyngden av tidsbruken i prosjektet ligger i denne delen av prosjektløsningen, derfor tjener også materialet som dokumentasjon på det arbeidet prosjektet har gjort.
- Del II: Prosjektresultatet, er å anse som konseptet for Trastad Samlinger som fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Det er en beskrivelse av hvilke arbeidsoppgaver et nasjonalt senter må forventes å ha ovenfor ulike grupper og institusjoner, og en utdyping av kjerneoppgavene. Det beskriver også hvilken rolle det nasjonale sentret kan ivareta. Arbeidsoppgavene som beskrives tar utgangspunkt i status for Trastad Samlinger, det vil si at for noen områder beskrives basisoppgaver som må løses for å styrke fundamentet til sentret. På andre områder beskrives nye oppgaver som vil aktualiseres som følge av en nasjonal funksjon. Del II inneholder også en beskrivelse av hva som kreves av areal og funksjoner i et bygg som skal fungere som nasjonalt senter for Outsider Art. Prosjektresultatet beskriver løsninger for lokaliteter og et overordnet utstillingsdesign. Og det beskrives mulige fremtidige samarbeidsparter, og hva som må til for at Trastad Samlinger kan bli et nasjonalt senter. I dette ligger også vurderinger knyttet til omdømme, politikk, og virkemiddelapparatet.

- Del III: Fase 2 Veien videre, består av konklusjonen og prosjektets forslag til videre tiltak. Del III er basert på prosjektets vurdering i dialog med museumsledelsen, og på styringsgruppens innspill. Det er Sør-Troms Museum selv som lager strategier og setter tiltak for videre prosess mot rollen som nasjonalt senter for Outsider Art.
- Synopsis
- Trykket brosjyre laget for bruk i videre strategisk arbeid
- Billedmateriale/PowerPoint for bruk i videre strategisk arbeid
- Vedlegg: Dette er vedlegg som dokumenterer undersøkelser slik som Mulighetsstudie for Paviljong 7, referat fra studieturer, beskrivelse av programmer og modeller som er utviklet under prosjektet, skjemaer osv. Kun et utvalg av de viktigste vedleggene følger rapporten.

4.4. Avgrensing og presiseringer

I første styringsgruppemøte i juli 2017, ble det gjort rede for avgrensing i prosjektet. Museumsledelsen slo i møtet fast at Trastad Samlinger, også i fremtiden som nasjonalt senter, skal være organisert som avdeling ved Sør-Troms Museum. I det ligger at prosjektet ikke skal drøftes andre organiseringsmodeller enn dagens modell. Det ble også diskutert av styringsgruppen, og slått fast av ledelsen, at prosjektet ikke skulle innlemme det historiske elementet ved Trastad Samlinger, men kun arbeide overbyggende med dette, men med fokus på løsning for Outsider Art-elementet. Det var ulike tolkninger av mandatet på dette punktet. Innvendingen var at disse to elementene har tett forbindelse, at det er viktig med helhetsfokus fordi elementene henger tett sammen, og at det implisitt var å forstå at det historiske materialet skulle inngå i prosjektet. Ved et senere styringsgruppemøte, midtveis i prosjektet, gjorde styringsgruppen endringer. De ønsket en beskrivelse av hvordan disse to elementene er tenkt løst, også sett opp mot nyere kunst fra hele landet. Dette blir besvart i Prosjektresultat under kapittel 7, Urede fremtidige konsepter for utstillingsdesign.

Et tredje moment, som var mer en presisering fra styringsgruppen, enn en avgrensing, var at del av prosjektmålet [...] *utrede hvordan senteret kan bli en aktiv arena for stedsutvikling, reiseliv og en attraktiv samarbeidspartner for kultur- og næringslivet spesielt i Nord-Norge [...]*³, ikke kunne bli et sentralt fokus for prosjektet, men behandles og sees på mer generelt opp mot en fremtidig rolle. Gitt at Trastad Samlinger er del av et regionalt museum, vil det være føringer for hvordan avdelingen skal posisjoneres seg, også knyttet til reiseliv.

Ved prosjektstart ble det presisert av museumsdirektøren at det var forventet, som del av prosjektresultatet, at prosjektet skulle innta en aktiv rolle i det å få i gang prosesser som kunne lede til en nasjonal rolle. Prosjektet har svart på dette ved å drive oppsøkende aktivitet mot relevante fagmiljøer og arbeidet med grunnlaget for politisk rettet strategi. Prosjektet har valgt å ikke forspille det politiske momentet før prosjektløsningen er ferdig og godkjent. Prosjektet har likevel erfart at det politiske engasjementet ble større og kom tidligere enn antatt. Det knyttet seg til kombinasjonen av Trastad Samlinger, Sør-Troms Museums parallelle prosjekter; Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art og Outsider Art Street Gallery, hvorav sistnevnte også har skapt stor diskusjon i styringsgruppen til tross for at det ikke har vært formell del av prosjektet. Men det har også gitt dynamikk i prosessen, bevegelse i politisk miljø, og bidratt til realisering av det to-delte løsningsforslaget.

³ Sør-Troms Museum, Søknad/prosjektmandat *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art, 2017-2019*

5. UTDRAG FRA PROSJEKTMANDATET

5.1. Anvendelse av prosjektmandatet

Dette kapitlet gjengir hovedinnholdet i prosjektets mandat. Mandatet beskriver ulike tilnæringer til, og variasjoner i, hva prosjektet skal gjøre og levere. Det vises ikke noe bestemt formkrav. Det angis forholdsvis stor bredde i det som skal utredes og leveres. Det har ikke vært mulig innenfor tidsrammen og med tilgjengelige ressurser, å gå i dybden på alle temaer. Det har derfor vært nødvendig for prosjektledelsen å foreslå prioriteringer av temaene ovenfor styringsgruppen. Også styringsgruppen har tematisert saker som har ført til retning på prosjektresultatet. Mandatet angir at Kvæfjord kommune og Harstad kommune skal ha plass i styringsgruppen. Implisitt betyr det at kommunene også må forventes å ivareta rollen som interessent, i tillegg til å trekke opp visjoner, gi innspill til organisatoriske løsninger og prosess mot politisk miljø sammen med de øvrige medlemmene i styringsgruppen. Prosjektet har eksempelvis landet på et to-delt løsningsforslag for et nasjonalt senter, noe som har gitt et annet prosjektresultat enn det mandatet hadde lagt til grunn.

5.1.1. Prosjektbeskrivelse

Trastad Samlinger ivaretar, som eneste museum i landet, oppgaven i å formidle kunnskapen om Outsider Art i Norge. Prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art* skal bygge på Trastad Samlingers mangeårige virksomhet og erfaring på feltet, og spesielt på resultatene det tidligere RUP-prosjektet 2011-2014 dokumenterte: Det er behov for et nasjonalt senter for Outsider Art som samlokaliserte kunnskapen om såkalte outsider-gruppers evner og utvikling i Norge.

Prosjektet skal utforske hva som må til for å bli et nasjonalt senter for Outsider Art, hvordan bli synlig og kjent og hvordan et framtidig senter må posisjonere seg i regionen og i Norge generelt for å bidra til arenutvikling, kompetanseheving og samarbeid mellom kultur og næring. Prosjektet skal utrede senterets arbeidsoppgaver overfor følgende grupper:

- Outsider Art-utøvere
- Reiseliv, publikum/besøkende- politisk/administrativt nivå
- Kultur, kunst- og museumssektor
- Nasjonale og internasjonale kunstmuseer og Outsider Art museer
- Gallerier og næringsaktører i regionen, Nord-Norge og Norge generelt
- Utdanningsystemer i Nord-Norge og utlandet: Universiteter, Kunsthøgskoler og Atelieer
- Psykiatriske sykehus med kunstsamlinger i Norge og utlandet

For å utforske hvilket samfunnsfelt et nasjonalt senter for Outsider Art skal posisjonere seg i skal det utredes mulige framtidige forsknings- og kunnskaps partnere og utforske ulike modeller/konsepter for forsknings- og kunnskapsformidling og FoU-samarbeid med høyskoler/universiteter, museer i Norge og spesielt i Nord-Norge. Videre skal det utredes hvordan et framtidig nasjonalt senter for Outsider Art skal være utformet, hvilke kompetanser og ressurser som må tillegges i henhold til personal, drift, bygg, utstillinger, økonomi og samarbeid.

5.1.2. Prosjekt mål

Prosjektet skal utrede og definere et arbeidskonsept for et framtidig nasjonalt senter for Outsider Art. Prosjektet skal utarbeide den framtidige rollen til senteret, og legge grunnlag for arbeidet senteret skal gjennomføre i henhold til fagområdet Outsider Art i regionen, Nord-Norge og i Norge generelt. Prosjektet skal utrede hvordan senteret kan bli en aktiv arena for stedsutvikling, reiseliv og en attraktiv samarbeidspartner for kultur- og næringslivet spesielt i Nord-Norge.

5.1.3. Prosjektets delmål

- Behovsanalyse/kartlegging av senterets arbeidsoppgaver
- Behovsanalyse i bygg, magasin, personal, drift, økonomi
- Utrede forskjellige modeller for forskning og kunnskapsformidling
- Utrede framtidige konsepter for utstillinger og design
- Utrede kontakt med partnere som kan bidra med framtidig samarbeid regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- Lage et grunnlagsdokument for utvikling av nasjonalt senter for Outsider Art

5.1.4. Aktiviteter

- Aktivitet 1: Rekruttering og ansettelse prosjektleder
- Aktivitet 2: Prosjektleder
- Aktivitet 3: Behovsanalyse/kartlegging av kompetansesenterets arbeidsoppgaver
- Aktivitet 4: Behovsanalyse i bygg, magasin, personal, drift, innleie av fagkompetanse, økonomi
- Aktivitet 5: Utrede forskjellige modeller for forskning og kunnskapsformidling
- Aktivitet 6: Utrede framtidige konsepter for utstillinger og design
- Aktivitet 7: Utvikle kontakt med partnere som kan bidra med framtidig samarbeid
- Aktivitet 8: Lage konsept ferdig for utvikling av nasjonalt senter for Outsider Art
- Aktivitet 9: Slutføring, arrangere felles seminar 1 dag og skrive sluttrapport
- Aktivitet 10: Møter i styringsgruppen: 6 møter à 4 timer
- Aktivitet 11: Diverse administrasjon

5.1.5. Målgrupper

Senteret skal være en drivkraft for utvikling og vekst i regionen og bidra til stedsutvikling.

Senteret skal nå kunst- og kulturlivet i Norge og bidra til et mangfoldig og inkluderende samfunn. Senteret skal videre nå reiselivet gjennom å utvikle en profesjonell arena og skal bli et attraktivt reisemål for befolkningen generelt og faglig interesserte spesielt. Senteret skal skape større interesse for marginaliserte samfunnsgrupper i Norge. Målgrupper er derfor interessentene som er nevnt under punkt Prosjektbeskrivelse, befolkningen generelt, og spesielt befolkningsgrupper med psykiske vansker og utviklingshemning og dens interesseorganisasjoner, samt fagmiljøer i inn- og utland. Målgruppen er næringslivet som ønsker å samarbeide med kunst- og kulturlivet på profesjonell basis. Målgruppen er også kultur- og museumssektoren i Norge, siden et (kompetanse)senter for Outsider Art vil være enestående i museumssammenheng og heve Trastad Samlingers arbeid på et nasjonalt nivå. Senteret vil fremme lokal stedsutvikling gjennom kompetanseheving, og skaper mulighet for samarbeid mellom kommuner, næringsliv og andre.

5.1.6. Forventede effekter

Et nasjonalt senter for Outsider Art vil være en verdi for de nevnte målgrupper både regionalt, nasjonalt og internasjonalt: næringslivet, reiselivet, befolkningen generelt og spesielt befolkningsgrupper med psykiske vansker og utviklingshemning og/eller dens interesseorganisasjoner i inn- og utlandet. Dessuten vil et nasjonalt senter for Outsider Art være en stor faglig berikelse for kunst og kulturlivet samt i museumssektoren i Norge.

Trastad Samlinger arbeider i dag mer og mer på et nasjonalt nivå. Med etableringen av et nasjonalt senter for Outsider Art styrkes og bekreftes Trastad Samlingers posisjon og kompetanse på dette feltet i Norge og i utlandet. Mulige samarbeidspartnere som skal utredes i prosjektet vil tilrettelegge og

generere synergieffekten mellom næring, forskning og reiseliv, og bidra til stedsutvikling og styrke kulturfaglig kunnskap og kompetanse, spesielt i landsdelen.

Prosjektresultatene vil gi svar på hvilke forutsetninger som må til for å oppnå den ønskede posisjon som nasjonalt senter for Outsider Art i Norge, og bringe klarhet i rekkefølgen av tiltakene som må gjennomføres framover. Derfor er det viktig at konseptet som leveres som prosjektresultat er en realitetsnær vurdering med konkrete forslag for gjennomføring i de forskjellige nevnte områdene. Det er avgjørende at styringsgruppen har fokus på akkurat dette og vurderer resultatene underveis i henhold til at de skal være gjennomførbar i den nærmeste framtid.

5.2. utfordringer

Prosjektmandatet beskriver leveransen for et bredt anlagt prosjekt, der det er lagt opp til nærmere 1 500 arbeidstimer fra organisasjonen. Med tanke på at konseptet skal løse oppgaver som fordrer spesifikk fagkompetanse knyttet til museal virksomhet, og ytterligere ha kunnskap om feltet Outsider Art, stiller det krav til at organisasjonen har kapasitet til å sette inn denne type kompetanse fra prosjektstart til ferdigstilling av prosjekt.

Trastad Samlinger har i prosjektiden hatt en stab på to fagpersoner, i en kort periode har det vært i alt tre fagpersoner, herunder to nyansettelser. Nyansettelser fordrer opplæringstid før det er grunnlag for å levere kompetanseoppgaver til prosjektet. I en liten organisasjon vil denne type naturlige svingninger, kunne slå negativt ut for et prosjekt med kontinuerlig krav til levering fra organisasjonen. Konseptutvikling startet opp fire måneder senere enn først planlagt. Det gjorde at prosjektet kom i gang to måneder før ferieavvikling, og dermed fikk en «pause» på et tidspunkt da prosjektet var i ferd med å øke produktivitet. Slike endringer tidsforskyvelser kan påvirke et prosjekt med en forholdsvis kort tidsramme fordi det knytter seg til tilgjengelighet både i organisasjonen og i styringsgruppen.

Det at prosjektresultatet tok en annen retning ved at det i juni 2018 ble klart at styringsgruppen ville gå for en to-delt løsning for et nasjonalt senter, førte til nye oppgaver i prosjektet som ledet til forsinkelser. Det stilte også krav til mer tid til modning av konsept, fordi konseptet vil utløse en større og mer krevende prosess for Sør-Troms Museum fremover. Dette virket inn på avslutningen av prosjektet, som etter den interne planen skulle ferdig stilles 31.10.2018. Formell prosjektslutt og rapporteringsfrist: 15.05.2019.

5.3. Tolkning av prosjektmandat

Enkelte formuleringer i mandatet kan lede til ulike tolkninger av hva oppgavene skal omfatte. I mandatet påpekes det at prosjektet skal gjennomføre behovsanalyser i henhold til bygg og (kompetanse)senterets arbeidsoppgaver. Det står derimot ikke beskrevet hvordan denne analysen skal gjennomføres. For å kartlegge behovet i henhold til (kompetanse)senterets oppgaver og bygg har man derfor valgt gjennomføre denne analysen basert på kvalitativ metode, erfaringer basert på tidligere og nåværende aktiviteter i museet, samt på litteratur.

Det skrives også i prosjektmandatet at prosjektet skal utrede modeller for forskning. Hva begrepet *modeller* omfatter i denne sammenheng presiseres derimot ikke ytterligere. Ettersom tilnærming, metode og perspektiv for et forskningsprosjekt avhenger av det konkrete forskningsprosjektets lengde og tema med mer, er det vanskelig å på dette (prosjekt)tidspunkt å kunne utarbeide konkrete modeller for forskning. Man har derfor i prosjektet valgt å heller fokusere på å skissere viktige elementer som vil være sentrale i et nasjonalt senter for Outsider Art sitt arbeid med forskning, samt presentere noen relevante tema som vil være aktuelle i tilnærmingen til fremtidige forskningsprosjekt.

Prosjektets mandat påpeker også at prosjektet skal utrede fremtidige konsepter for utstillinger og design. Prosjektet tolker at det, sett hen til at prosjektet skal arbeide med et *konsept*, skal lages forslag til et *overordnet* konsept eller design for utstillinger, og ikke detaljerte beskrivelser for design.

5.4. Kort om konseptutvikling

5.4.1. Dette kjennetegner et godt konsept

Et konsept er en mulig måte å gå frem på for å løse et problem eller skape en endring. Slik formulerer DIFI Prosjektveiviseren⁴ det som kjennetegner et godt konsept, dette har også vært nyttet som retningsgivende for gjennomføringen:

- *Hvert konsept skal være en prinsipielt forskjellig måte å skape den ønskede endringen på.*
- *Tenke bredt og finne ulike grep og virkemidler innenfor bruk av teknologi, forbedring av arbeidsprosesser, regelverk, kompetanseutvikling, etc.*
- *Bekrivelsen av konseptene skal begrenses til å gi et godt nok gjennomtenkt beslutningsunderlag for styringsgruppen. De tekniske løsningene for å realisere konseptet skal ikke beskrives i denne fasen.*

Konseptet skal utrede ulike tilnærminger for mulige løsninger, vurdere gevinster dette vil bidra til, og hva det vil innebære å gjennomføre. [...]. Nullalternativet skal alltid beskrives, det vil si forventet videre utvikling dersom dagens situasjon videreføres. Det er et mål at et konsept skal skape fornying, forbedring og forenkling. Og at det beste konseptet er det som gir størst gevinst i forhold til prosjektets kostnader og gjennomførbarhet.

Det er i prosessen diskutert ulike tilnærminger for mulige løsninger. Det har vært drøftet hvorvidt et nullalternativ skulle presenteres for styringsgruppen. Ledelsen ved Sør-Troms Museum har valgt å ikke fremme en slik alternativ løsning, men i stedet sette fokus på hva som er konsekvensene for samfunnet dersom Trastad Samlinger ikke når frem med økt økonomi til å påta seg nasjonale oppgaver. Det er Sør-Troms Museum som skal beslutte hvorvidt Trastad Samlinger skal fortsette sitt nasjonale og internasjonale engasjement også dersom det ikke kommer økte midler. Trastad Samlinger har over år brukt ressurser på å posisjonere seg nasjonalt og utføre nasjonalt rettede oppgaver uten å få tilstrekkelig økonomisk uttelling. Hvor langt det er mulig å strekke seg for å fullt ut kunne ivareta en nasjonal oppgave, er en intern beslutning, og må sees opp mot lokale og regionale forpliktelser.

5.5. Valg av metode

5.5.1. Bruk av kvalitativ metode

Prosjektet har valgt å hovedsakelig benytte kvalitativ metode i innhenting av informasjon og data. I kvalitativ metode fokuseres det på erfaringsbasert kunnskap og informasjonen innhentes ofte gjennom mellom-menneskelig interaksjon. Dette medfører at man får et innblikk i enkeltindividets forestillinger, erfaringer og refleksjoner til det gitte fenomenet. For å få et innblikk i hvordan andre museer arbeider med oppgaver som vil være sentrale for et nasjonalt senter for Outsider Art, har man i prosjektet valgt å innhente informasjon gjennom deltakende observasjon under besøk ved andre museer i inn- og utland. Dette har bidratt til at man, i tillegg til å observere hvordan andre museers tilnærming til temaet fungerer i henhold til blant annet publikum, også har kunnet utforme refleksjoner basert på egne erfaringer av besøket ved museet. I tillegg til deltakende observasjon, har prosjektet også tatt i bruk semi-strukturerte, kvalitative intervjuer og samtaler basert på åpen dialog med relevante parter. Dette har bidratt til å gi en dypere forståelse av hvilke forestillinger, erfaringer, opplevelser og forståelser av ulike aspekter ved feltet og senterets oppgaver som vil være viktige å ta

⁴ Direktoratet for forvaltning og IKT. *DIFI Prosjektveiviseren*. Digital utgave.

stilling til ved et fremtidig senter. Nøyaktigheten i dataene som er benyttet i løsningen vil preges av at dataene må tolkes og at de anvendes i tråd med intervjuerens intensjon med intervjuet. Men fordi intervjuet baseres på både forhåndssendt informasjon og direkte samtale med mulighet for avklaringer underveis, vil de gi et tilstrekkelig bilde til å kunne nyttes som kilde.

5.5.2. Bruk av kvantitativ metode

Prosjektet har i liten grad benyttet kvantitative data, da det viste seg ikke å være egnet for de temaene som skulle undersøkes. Dybdeelementet i den kvalitative metode medfører at informasjonen innhentes fra et mindre utvalg av enkeltpersoner, noe som setter en begrensning for bredden i svarenes omfang. Bruk av kvantitativ metode gjør det derimot mulig å innhente data fra en større mengde mennesker og med det danne et mer generelt overblikk over situasjonen på et bredere nivå. I forbindelse med å kartlegge senterets behov i henhold til de ulike arbeidsoppgavene var det i utgangspunktet ønskelig å også ta i bruk kvantitative undersøkelser ved utsending av spørreskjema til ulike relevante parter for å også kunne danne seg et større overblikk. I arbeidet med den kvantitative undersøkelsen erfarte man derimot at et generelt lavt kunnskapsnivå knyttet til Outsider Art-feltet gjorde at det var vanskelig for de spurte partene å svare på spørreskjemaet. Selv om det ble benyttet forhåndsinformasjon og introduksjon til tema, var erfaringen at det å svare på spørsmålene fordrer en viss modning til temaet for at svaret skal bli relevant. Man erfarte at man dermed fikk mer fruktbare svar ved et semi-strukturert telefonintervju som var basert på spørsmålene i skjemaet, der det var rom for kontinuerlig refleksjon av hva Outsider Art var og hvordan dette relaterte til verk og kunstnerisk aktivitet som hadde foregått på institusjonen.

5.5.3. Bruk av museets egne erfaringer

I tillegg til å innhente informasjon og data utenfra, har prosjektet benyttet informasjon som er ervervet gjennom museets mangeårige erfaring som utvikler på feltet Outsider Art, og det også gjort utprøvinger under prosjektets gang. Et eksempel på dette er hvordan man har benyttet erfaringer fra pop-up galleriet Outsider Art Street Gallery, som var et parallelt kunstprosjekt i regi av Sør-Trom Museum, Trastad Samlinger, men ikke organisatorisk knyttet til prosjekt *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art*.

Prosjektet har under prosjektperioden gjennomført mindre piloter som blant annet har hatt som formål å teste ut hvordan man kan arbeide med oppgaver ved et nasjonalt senter for Outsider Art. To eksempler på dette var kartleggingsarbeidet som ble gjort i henhold til innsamling av informasjon om historiske Outsider Art-samlinger på tidligere og nåværende psykiatriske sykehus, samt initiering av et forskningsprosjekt med Dikemark Museum, herunder søknad om forskningsmidler.

5.5.4. Bruk av faglitteratur, statistikk og politikkdokumenter

Prosjektet har benyttet ulik faglitteratur, statistiske undersøkelser og politikkdokumenter som grunnlag for arbeidet med utredning av konsept for nasjonalt senter for Outsider Art. I tillegg til dette har også nettsider og andre digitale plattformer til museer i inn og utland vært viktige kilder til informasjon for prosjektet. Spesielt gjelder dette utenlandske Outsider Art-museer.

Til tross for at det har vært vanskelig å benytte kvantitativ metode i selve innhenting av informasjon i henhold til feltet Outsider Art, har statistiske undersøkelser likevel vært relevante i arbeidet med å danne et overordnet bilde. Undersøkelser fra Statistisk Sentralbyrå, primært om publikumsbesøk og om program som henvender seg til publikum, har vært benyttet.

Den samlede informantgruppen har hatt ulike roller, og representerer ulike aktører og interessenter: Kunstmuseum/kunstmiljø, Outsider Art-kunstnere, reiseliv, publikum, profesjonelle kunstnere, eiere og politikere.

5.6. Besøk ved Art Brut- og Outsider Art-museer i andre land

En vesentlig del av datainnhentingene er gjort ved kontakt med andre kunstinstitusjoner, og særlig fremheves Art Brut-museer i andre land. Ledelsen ved Sør-Troms Museum tok ved prosjektstart initiativ til å besøke de tre mest signifikante Art Brut -museene i Europa; Museum Gugging⁵, Østerrike, Collection de l'Art Brut⁶, Sveits og Sammlung Prinzhorn⁷, Tyskland. Styringsgruppen, prosjektet og Troms fylkeskommune besøkte museene i oktober 2017. Hensikten var å få mer kunnskap om aktiviteten, ta del i museenes erfaring, og få felles referanser i prosjektet til hva et Outsider Art-museum kan være. Også knytte nærmere kontakt med partene, og gjøre kjent for dem hva som er Outsider Art-feltet i Norge. Besøkene ble et av prosjektets viktigste kilder og referansepunkt. Ved avslutningen av prosjektet, i september 2018, besøkte styringsgruppen og prosjektet Bethlem Museum of the Mind⁸, England, for å bli kjent med deres måte å bygge bro mellom museets temaer som var mental helse og kunst. Dette var relevant sett opp mot tematikken til Trastad Samlinger og måten historien om levekårene ved Trastad gård løper sammen med kunstaktiviteten, og også nyere Outsider Art. Besøket ble organisert som et faglig seminar.

Besøk ved Art Brut-museer i utlandet har gitt en felles forståelse av *retningen* til Trastad Samlinger, og for styringsgruppen understreket betydningen av at Norge får et eget senter som kan samlokalisere kunnskapen om Outsider Art, og under Sør-Troms Museum kan sikres god forvaltning på samme nivå som internasjonale museer.

Prosjektets besøk ved fire av Europas ledene Art Brut-museer har bidratt til kunnskap, kompetanse og nettverkskontakt. Det har bidratt til økt forståelse av hva feltet omfatter og inneholder, forståelse av hvor stort feltet er internasjonalt, hva som er mulig å få til, og hvor langt tilbake Norge står i denne saken.

5.6.1. Hovedpunkter som prosjektet har notert etter besøkene

«Hold fokus på oppdraget». Museene har en tydelig formulering omkring *hvem* de er og *hva de representerer*. Hvilken kunst arbeider de med – og hvilken kunst de ikke arbeider med. Alle museer har en formulert visjon, der de av museene som er tilknyttet sykehusmiljøer i dag, har særlig fokus på å fjerne stigma rundt mennesker med psykiske lidelser.

Posisjon innad i Art Brut- miljøet fremstod som viktig.

⁵ Museum Gugging. gugging.at

⁶ Collection de l'Art Brut. artbrut.ch

⁷ Sammlung Prinzhorn. prinzhorn.ukl-hd.de

⁸ Bethlem Museum of the Mind. museumofthemind.org.uk

Ingen av disse museene representerer landsdekkende funksjon, men flere mottar midler fra storregioner og har sine forpliktelser knyttet til midlene. Det er kun Bethlem Museum som retter seg mot et nasjonalt miljø, da knyttet til utdanningsmiljøer innenfor psykologi.

Alle museene samarbeider med forskningsmiljøer, alle har stor produksjon av faglitteratur og utgir egne skrifter, flere av museene har stor deltakelse ved fagarenaer i inn- og utland. Alle museer har fagstab som dekker alle museumsfunksjoner, og som gjør det mulig å holde høy kunnskapsproduksjon.

Alle museene presiserte viktigheten av samlingsforvaltning og fokus på egen samling som museets viktigste ressurs. De pekte på at museets samlinger representerer kjernen i all aktivitet, og fungerer som basis for forskning og formidling. Museene presiserer viktigheten av å ha fokus på egen samling og nytte den fullt ut. Museene lager utstillinger primært fra egne samlinger. Samlingene blir gjennomgående brukt til kontekstualisering innenfor et bredt spekter av uttrykk og former for eksempel anvendelse innenfor andre kunstarter, eksempelvis musikk og litteratur. Samlingene blir brukt til å tematisere utstillinger og som grunnlag for panelsamtaler. Samlingene blir også brukt i arbeidet med utvikling av salgsprodukter.

Flere av museene løftet frem egne «mesterverk», som ble tillagt særlig fokus i formidlingen. Museene låner ut verk til inn og utland, dette er med på å gi anerkjennelse til utstillingene, og er med på å spre kunnskap om kunstner, verk og museum. Også museenes særlig verdifulle verk ble lånt ut til samarbeidsparter, men verkets tekniske kvalitet og konserveringskrav satte ramme for praksisen med utlån. Museene har i liten grad fokus på tilfang av nye kunstnere utenfra det enkelte museets kjerneområde. Inntak skjer primært ved donasjon, unntaket er Museum Gugging som også kjøper verk fra sin egen «kunstnerstall», primært ved kunstners bortgang. Alle museer har store samlinger, og uttrykte forsiktighet knyttet til inntak av nye verk. Museum Gugging har det største tilfanget av ny kunst, men i alt vesentlig kommer det fra Kunstnerhuset, som er et eget miljø (omsorgsbolig og kunststudio) under museets paraply. Museene viste til digitaliserte samlinger, men også til etterslep av digitalisering. Samtlige museer har publiserte samlingskataloger på egen nettside. Collection inngår i en felles database med andre kunstmuseer i kommunen i og med at samlingen de forvalter (etter Jean Dubuffet) er kommunalt eid. Sammling Prinzhorn viste til at de tok inn i samlingen kunstverk som ellers kunne stå i fare for å gå tapt. Det ble presisert at kunstnerisk kvalitet var viktigste kriterium for inntak. Alle museene presenterer kunstnere ved navn, de beskriver på nettside og noen ganger i utstillingen, verkets historiske kontekst. Tre av museene gjenforteller historier fra kunstnerens liv med psykisk sykdom sett opp mot deres kunstnerskap og kunstverk.

Omviserne som prosjektet møtte representerte høy fagkunnskap, noe som løftet opplevelsen som publikum. Alle museer har utfyllende nettsider og nettbutikk der særlig egne publikasjoner selges.

Venneforeningene har en sentral rolle alle innenfor museene. De gjør en stor jobb for å avhjelpe og utvikle omkring museet, de er et interessert publikum som bidrar til å spre interessen om kunsten, men som også krever oppfølging og personalressurser for å fungere etter intensjonen.

Museene har ulike finansieringsmodeller: Collection de l'Art Brut har sin primære finansiering fra kommunen, Sammling Prinzhorn har sin primære finansiering fra Heidelberg Universitetsklinikk, Bethlem Museum of the Mind har sin primære finansiering fra South London and Maudsley NHS Foundation Trust, mens Museum Gugging er organisert som et holdingselskap med en rekke underselskaper som bidrar til økonomi på de ulike områdene. I hovedtrekk mottar alle noe offentlig støtte, de innhenter sponsor- og gavemidler og de tar imot donasjoner.

Referat fra studieturene er vedlagt Utredningen.

6. NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART OG POLITISKE MÅL

6.1. Om kulturpolitikken

*Kunst og kultur har en unik egenverdi for den enkelte, det er utgangspunktet for regjeringens kulturpolitikk. Kunsten skal kommentere, reflektere, kritisere og utfordre. Gjennom kunst og kultur utvider vi vår forståelse av oss selv og det samfunnet vi lever i.*⁹ Slik innledes artikkel *Kulturpolitikken* på Kulturdepartementets hjemmeside. Dette er en innledning som korresponderer med verdiene i arbeidet med Outsider Art. I dette perspektivet vil Outsider Art tilføre en ny dimensjon i kulturpolitikken.

6.2. Regional kulturpolitikk

Fylkesrådets politiske plattform *Et sterkere nord* av 16.06.2017¹⁰, fremhever at Troms skal være et kulturfylke, og peker på viktigheten av samarbeid om det profesjonelle kulturlivet i Nord-Norge, der kulturinstitusjonene bidrar til kontinuitet.

Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger inngår i dette regionale kunst og kulturfeltet, og mottar årlig driftstilskudd fra Troms fylkeskommune. I tillegg mottar Sør-Troms Museum et tilskudd øremerket Trastad Samlinger basert på det regionale kultursamarbeidet mellom de nordligste fylkeskommunene. Frem til 2018 var Trastad Samlinger med i Den nordnorske kulturavtalen. I avtalen for 2018-2021, er Trastad Samlinger ikke med. Troms fylkeskommune og Finnmark fylkeskommune har gjennom en tilleggsavtale, opprettholdt det regionale tilskuddet uendret for perioden. Mottakere av tilskudd gjennom det nordnorske kultursamarbeidet har implisitt et landsdelsoppdrag å utøve.

Innenfor visuell kunst er det utviklet *Handlingsplan for visuell kunst i Troms 2011-2014*¹¹, samt en regional strategi basert på det nordnorske kultursamarbeidet. Flere av strategiene korresponderer med det arbeidet Trastad Samlinger gjør og eller beskriver som aktuelle fremtidige oppgaver.

Fylkeskommunen har også bilaterale samarbeidsavtaler i Barentsregionen, der også kultursamarbeid inngår. Dette åpner perspektiver for arbeid med Outsider Art i andre og nordlige regioner. Troms fylkeskommunes *Handlingsplan for kvensk språk og kultur 2017-2020*¹² er et politikkdokument som også kan aktualisere temaer for Outsider Art.

⁹ Kulturdepartementets hjemmeside. *Kulturpolitikken*. Artikkel 2017. regjeringen.no

¹⁰ Troms fylkeskommune. Fylkesrådet i Troms. *Fylkesrådets politiske plattform Et sterkere nord*. 15.06.2017. tromsfylke.no

¹¹ Troms fylkeskommune. *Handlingsplan for visuell kunst i Troms 2011-2014*. tromsfylke.no

¹² Troms fylkeskommune. *Handlingsplan for kvensk språk og kultur 2017-2020*. tromsfylke.no

Det er viktig at Trastad Samlinger knytter seg til de regionale satsingene, og inngår i det helhetlige arbeidet som det regionale nivået står bak.

Den regionale politikken bygger på nasjonal politikk og nasjonale føringer, men tematiserer og løfter opp også områder som nasjonal politikk ikke har like stort fokus på.

Troms fylkeskommune i en årrekke har støttet opp om arbeidet med Outsider Art, og med det banet vei mot nasjonalt politisk nivå.

Oppsummert betyr dette at Sør-Troms Museums egne tiltak bør forankres regionalt i utviklingen mot nasjonalt senter for Outsider Art.

6.2.1. Den nordnorske kulturavtalen

Referert fra Den nordnorske kulturavtalen s. 4 og 5¹³: *Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner har samarbeidet om felles satsing innen kultur i lang tid. Samarbeidet har vært regulert i en egen avtale som ble inngått for første gang i 1991. Avtalen er utvidet og revidert flere ganger, siste gang i 2017. Formålet med avtalen er å videreutvikle kultursamarbeidet i Nord-Norge. Den nordnorske kulturavtalen 2018 – 2021 omfatter visjon, målsetting og strategier for det nordnorske kultursamarbeidet. Den beskriver fordelingen av det regionale tilskuddet til landsdelsdekkende kunst- og kulturinstitusjoner og kunstnerorganisasjoner. Den nordnorske kulturavtalen bygger på de tre nordnorske fylkeskommunenes planverk og skal fungere som et redskap for realisering av kulturpolitikken i Nord-Norge.*

6.2.2. Visjon og mål for det nordnorske kultursamarbeidet:

Visjon: Det nordnorske kultursamarbeidet skal bidra til et profesjonelt kulturliv som er mangfoldig, inkluderende og med høy kvalitet. Kulturlivet skal være en drivkraft for utvikling og vekst i landsdelen og ha et internasjonalt perspektiv. Overordnet mål: Landsdelsrådets kulturpolitikk tar utgangspunkt i den unike egenverdi kunst og kulturliv har for enkeltmennesker og for samfunnet som helhet.

Overordnet mål: Landsdelsrådets kulturpolitikk tar utgangspunkt i den unike egenverdi kunst og kulturliv har for enkeltmennesker og for samfunnet som helhet. Samarbeidet har som mål å utvikle en kulturpolitikk for Nord-Norge som: sikrer kunst og kultur av høy kvalitet • bidrar til deltakelse og opplevelse av et rikt og mangfoldig kulturliv, synliggjør og videreutvikler vår flerkulturelle, internasjonale og mangfoldige landsdel, gjør det attraktivt for kunst- og kulturutøvere å virke og etablere seg i landsdelen, er pådriver og premissgiver for politikktutforming på nasjonalt nivå, utvikler robust kulturell infrastruktur i landsdelen, styrker dialog med kunst- og kulturlivet i landsdelen, bidrar til kreativ næring.

6.2.3. Tilleggsavtale kultur mellom Troms og Finnmark 2018 – 2021

Trastad Samlinger ble tatt ut av Den nordnorske kulturavtalen 2018-2021. Det ble i forbindelse med behandling av sak i Fylkestinget i juni 2017 i sak 0048/17¹⁴ referert i saken, Fylkesråds sak 135/17 av 15.05.2017, at *Trastad Samlinger (TS) tas ut av Den nordnorske kulturavtalen grunnet innsparing og ønske om å redusere antall institusjoner i avtalen. Trastad samlinger har mottatt statstilskudd de to siste årene og er helt avhengig av bred regional støtte for å beholde dette og for å kunne utvikle seg til*

¹³ Troms fylkeskommune *Den nordnorske kulturavtalen 2018 – 2021*. tromsfylke.no, s 4 og 5.

¹⁴ Troms fylkeskommune, Fylkestinget i juni 2017 sak 0048/17, *Fylkesråds sak 135/17 av 15.05.2017* tromsfylke.no, s. 4

et nasjonalt kompetansesenter for Outsiders Art. Troms og Finnmark fylkeskommuner anser Trastad samlinger som så viktig utfra sitt nasjonale oppdrag at de tas inn i tilleggsavtalen mellom Troms og Finnmark.¹⁵

6.2.4. Strategi for visuell kunst i Nord-Norge, Nordnorsk kunstliv mot 2020

De tre nordnorske fylkeskommunene har utviklet en felles strategi for feltet visuell kunst *Strategi for visuell kunst i Nord-Norge, Nordnorsk kunstliv mot 2020*.¹⁶ Mål og visjoner: *Fylkeskommunene ønsker å legge forholdene bedre til rette for kunstproduksjon og kunstformidling. Målet er at det skal være attraktivt å være skapende kunstner i Nord-Norge, og at landsdelen skal ha vitale og profesjonelle fagmiljøer og institusjoner for visuell kunst slik at det skapes, produseres og vises visuell kunst på internasjonalt nivå i landsdelen. Det er et mål å stimulere til økt skapende virksomhet, produksjon og formidling av visuell kunst av høy kvalitet som er tilgjengelig for alle. Det er et mål å få til en bredere og bedre satsing på kunst i landsdelen gjennom koordinering og samordning av ulike roller og offentlige virkemidler innen visuell kunst. [...]*

Under arbeidet med å utforme en ny strategi for visuell kunst i Nord-Norge, er det avdekket en rekke behov for det visuelle kunstfeltet. Mange av disse behovene gjelder også på et nasjonalt plan. Det er derfor viktig å se den nordnorske strategien i relasjon til utredningene og tiltakene som etter hvert fremmes på nasjonalt nivå. Nord-Norge har i tillegg spesifikke regionale utfordringer som det må tas hensyn til. Hovedmålsettingen for strategien er å styrke produksjon og formidling av visuell kunst av høy kvalitet i Nord-Norge. Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner mener det er viktig å sikre at Nord-Norge har et levende og sterkt kunstliv, at nordnorske kunstnere kan være aktører på den globale kunstscenen, og at det formidles kunst på internasjonalt nivå over hele Nord-Norge. En bevisst satsning på kultur er ikke bare en satsing på kunstrelaterte opplevelser for befolkningen, men også på stedsutvikling og reiselivsnæring, på identitet og livskvalitet.

6.3. Outsider Art inn i politiske styringsdokumenter

Arbeidet med Outsider Art imøtekommer regjeringens politikk innenfor ulike samfunnsfelt og satsingsområder som omfatter inkludering og likeverd for personer med nedsatt funksjonsevne. Også innenfor kulturpolitiske mål som fremmer kulturelt og kunstnerisk mangfold.

Det er imidlertid ingen nasjonale politikkdokumenter som omtaler Outsider Art. Feltet speiles heller ikke i politikkdokumenter som omfatter visuell kunst.

I en tid der kulturpolitikken skal bygge på ytringsfrihet og toleranse, er det naturlig å innlemme Outsider Art i det offentlige kunstfeltet, og gi feltet tilgang til de offentlige godene.

Et nasjonalt senter må arbeide mot politisk miljø og bidra med kunnskap om Outsider Art, og slik gi det synlighet i politikken. Outsider Art svarer på politiske mål, men oppnår lite effekt av dette. I det videre avsnitt kommenteres Outsider Art opp mot et utvalg av politikkdokumenter som omfatter inkludering og kunst:

¹⁵ Troms fylkeskommune *Tilleggsavtale kultur mellom Troms og Finnmark fylkeskommuner 2018 – 2021*. tromsfylke.no

¹⁶ Troms fylkeskommune *Strategi for visuell kunst i Nord-Norge Nordnorsk kunstliv mot 2020*. tromsfylke.no

NOU (2016:17), *På lik linje—Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*¹⁷

- Gjennom Outsider Art kan enkeltindividet ytre og uttrykke seg, og oppnå anerkjennelse som kunstner. Kunstutøvere med nedsatt funksjonsevne stiller i dag ut sine arbeider primært ved tilrettelagte eller private arenaer. Det bidrar til toleranse og respekt for enkeltmennesket, og normalisering i livssituasjonen.

Men Outsider Art har forventning til å komme på offentlige kunstarenaer. I det store bildet er Outsider Art med på å oppfylle menneskerettigheter og demokrati, og utvider yringsmangfoldet i samfunnet. Outsider Art burde derfor ha en naturlig plass på den offentlige kunstarenaen som del av et mangfoldig kunstliv.

Meld. St. 10 (2011–2012) *Kultur, inkludering og deltaking. Kultur, inkludering og deltaking*¹⁸

- Outsider Art fremmer mangfold i ideer, tanker og holdninger, og fremmer estetisk mangfold og deltagelse på tvers av sosiale og kulturelle skiller. Slik oppfylles politiske mål om lik behandling, og om å motvirke diskriminering. Men i realiteten står Outsider Art fortsatt utenfor som aktør. Barrierene som hindrer mangfold må utfordres.

Meld. St. 23 (2011–2012) *Visuell kunst. Visuell kunst*¹⁹

- Blant kulturpolitikens viktigste oppgaver er å legge til rette for at alle kan oppleve mangfold av kulturuttrykk og delta i et aktivt kulturliv. Outsider Art trekker til seg nytt, og også annerledes sammensatt publikum, og gjør terskelen lavere for mennesker som ikke har tradisjon for å oppsøke kunstarenaer. Likevel har ikke dette gitt gjennomslagskraft for Outsider Art-feltet. Feltet, særlig kunstnergruppen Outsider Art og faginstansene som forvalter feltet, må omtales og gis en definert plass i politikken dersom feltet skal kunne nå frem.

*Lov 29. juni 2007 nr. 89 om offentlege styresmaktens ansvar for kulturverksemd (kulturlova)*²⁰

- *Kulturloven* har som formål å legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle kan få mulighet til deltagelse i kulturaktiviteter, og oppleve innsikt og et mangfold av kulturuttrykk. *Kulturloven* har også som formål å fremme profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbudet, videreføre kulturarv og å utvikle kulturfaglig kunnskap og kompetanse. Dette ivaretar Trastad Samlinger gjennom arbeidet med Outsider Art. Men - så lenge Outsider Art ikke anerkjennes som del av kunstfeltet, vil profesjonalitetstemaet knyttet til kunstnergruppen, være et hinder for feltet til å komme i posisjon.

Outsider Art tilfører noe nytt innenfor kunstfeltet, øker diversiteten av kunstuttrykk, og tiltrekker seg nytt publikum. Gjennom Outsider Art speiler en større del av samfunns mangfoldet.

I utformingen av ny nasjonal kulturpolitikk er det viktig at Outsider Art får plass innenfor fagfeltet visuell kunst. I Norge er Outsider Art fortsatt lite anerkjent, mens den i andre land behandles som del av det offentlige kunst mangfoldet. I en tid der kulturpolitikken skal bygge på yringsfrihet og toleranse, er det naturlig, og også betimelig, å innlemme Outsider Art i det offentlige kunstfeltet, og også gi tilgang til de offentlige godene.

Outsider Art forstås som del av politikken knyttet til kulturmangfold og likestilling, men mangler kunst dimensjonen. Outsider Art er ikke spesifikt omtalt i nasjonale styringsdokumenter for

¹⁷ Barne- og likestillingsdepartementet. NOU (2016:17), *På lik linje—Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming* regjeringen.no

¹⁸ Kulturdepartementet. Meld. St. 10 (2011–2012) *Kultur, inkludering og deltaking. Kultur, inkludering og deltaking.* regjeringen.no

¹⁹ Kulturdepartementet. Meld. St. 23 (2011–2012) *Visuell kunst. Visuell kunst.* regjeringen.no

²⁰ Kulturdepartementet. *Kulturlova av juni 2007.* regjeringen.no.

visuellkunstfeltet. Outsider Art-feltet vil kunne oppnå status som en del av kunstlivet i Norge ved å få en definert plass i kulturfeltet, inngå som en likeverdig del av et publikumstilbud som for profesjonell kunst, og også ta del i ressurser for utvikling og drift på feltet.

Trastad Samlinger arbeider kontinuerlig med å utvikle rollen som nasjonal aktør innenfor feltet Outsider Art, der målet er at Outsider Art-feltet skal delta i det offentlige rom, der kunstnere og kompetansemiljøer skal inngå i fagfeltet visuell kunst, og der kunstbrukere og publikum skal kunne ta del i kunsten.

Feltet Outsider Art har et politisk potensial som ikke kommer tilstrekkelig til uttrykk i politikken.

Nasjonalt senter for Outsider Art skal være en kritisk stemme som reiser debatt og skaper politisk engasjement, og synliggjøre politikken som ligger i feltet.

7. SENTERETS ARBEIDSOPPGAVER

7.1. Rolle og oppgaver som museum

Organisert som museum under Sør-Troms Museum, er det relevant å se på museenes samfunnsrolle og oppgaver når det nasjonale senterets kjerneoppgaver skal formuleres. Den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM definerer museum på denne måten i sine statutter: *Et museum er en permanent institusjon, ikke basert på profitt, som skal tjene samfunnet og dets utvikling og være åpent for publikum; som samler inn, bevarer/konserverer, forsker i, formidler og stiller ut materielle og immaterielle vitnesbyrd om mennesker og deres omgivelser i studie-, utdannings- og underholdningsøyemed.*²¹.

Videre i artikkel *Museene samfunnsrolle* av Hilde Holmesland, Museumsseksjonen, Kulturrådet er det formulert [...] *De politiske signalene om museenes samfunnsrolle er relativt generelle og åpne, men at den overordnede retningen er tydelig: Museene må endre seg fra det hegemoniske og ekskluderende mot det demokratiske og inkluderende.*²².

I *Utviklingsprogram for museum 2018-2020*²³ viser Norsk Kulturråd, på sin nettside, til at *Museumsprogrammene skal stimulere til museenes utvikling gjennom prioritering, åpenhet, dialog og refleksjon. De skal videre bidra til kompetanseheving, samordning og samarbeid, og utvikling av verktøy og metodikk.*

Nasjonalt senter for Outsider Art skal forvalte roller og kjerneoppgaver om nevnt over. Likevel, Outsider Art-feltet har forutsetninger som fordrer ekstra ressurser, særlig knyttet til fagkompetanse, men også en form for **formulert nasjonalt mandat**, for å ivareta disse oppgaver på en tilfredsstillende måte. Dette gjelder spesielt i rollen som kontakt mot kunstnergruppen, samt tilgjengelighet til kunsten; den historiske og den som skapes i dag. I Prosjektresultat, del II drøftes dette under kapittel 7. Senterets arbeidsoppgaver, avsnitt Samlingsforvaltning.

Senteret skal forvalte en nasjonal rolle som kontaktpunkt mot utlandet. Som lokal og regional aktør skal museet sikre forankring og oppslutning. Senteret skal som museum nå ut til en sammensatt publikumsgruppe.

I henhold til et nasjonalt senters oppgaver, har prosjektet valgt å fremheve oppgavene; samlingsforvaltning, forskning og formidling. Årsaken til dette er at disse oppgavene står sentralt i museumsarbeid og vil være en bærebjelke i arbeidet ved et nasjonalt senter for Outsider Art. De tre oppgavene er også tett sammenvevd, og er innbyrdes avhengige av hverandre. Mens samlingen er grunnlaget i museet, og det som både forskning og formidlingen skal bygge på, er også samlingens aktualisering avhengig av at det utvikles kunnskap om den gjennom forskning. Formidlingen skal også være basert på forskning og kunnskapsutvikling, samtidig som at både forskningsarbeid og samlingen er avhengig av formidlingen, for å nå ut til publikum.

Trastad Samlinger forvalter en unik kunsthistorisk samling med Outsider Art etter Trastad gård, Nord-Norges Åndsvakehjem, skapt av utviklingshemmede mennesker i perioden 1954 til 1991. Etter det fortsatte kunstaktiviteten ved Trastad Design i Harstad, men da gradvis over i en mer produksjonsrettet linje, og slik sett mindre relevant for Trastad Samlinger å ta inn i samlingen.

²¹ Norsk ICOM. *ICOMs statutter, artikkel 3, paragraf 1.* norskicom.no

²² Holmesland Hilde, *Museets samfunnsrolle*, Museumsseksjonen, Kulturrådet, 2013. kulturradet.no

²³ Norsk Kulturråd. *Utviklingsprogram for museum.* 2018. kulturradet.no

Kunstgjenstandene ble laget i de forskjellige verkstedene ved institusjonen Trastad gård, det meste i regi av Trastad skole.

Samlingen omfatter ca 26 000 kunstgjenstander fordelt på ulike materialer og uttrykk som:

- Tegninger, linotrykk på papir og tekstil, malerier, keramikk, tekstil, metall.
- Foto- og dokumentsamling relatert til den kunstneriske virksomheten.
- Skriftlig materiale fra aktivitet, intervjuer.

Trastad Samlinger har også en nyere samling med nasjonal og internasjonal Outsider Art, rundt 50 verk.

I tillegg kommer:

- Kulturhistorisk samling; gjenstander, interiør etter Trastad gård.
- Arkiv fra drifts- og fra skoleaktivitet er plassert i eksterne arkiver, men tilgjengelig.

7.2. Forskning

Outsider Art er ikke bare et kunstfelt, men også et kunnskapsfelt som er samfunnsnyttig sett fra ulike perspektiver. Et nasjonalt senter har potensiale til å ta en rolle på feltet ved å synliggjøre ny forståelse og ny anvendelse innenfor feltet Outsider Art i fortid, nåtid og i framtid.

Forskning knyttet til Outsider Art er nytt i norsk sammenheng. Til sammenligning er forskningsaktiviteten i enkelte andre land, høy. Dette kan sees i sammenheng med at Art Brut tidlig fikk fotfeste i land som Frankrike, Sveits, Tyskland, USA med flere. Outsider Art ikke har oppnådd samme status i Norge. Om vi ser til de tre europeiske Art Brut-museene som ble besøkt ved starten av prosjektet, viser disse til forskning innenfor egen samling i samarbeid med universiteter eller universitetsklinikker. Alle museene har flere stillinger med førstestillingskompetanse. Samtlige viser til høy produksjon av fagskrifter. Museene holder også høyt fokus på fagformidling, både i egne lokaler, i undervisningssammenheng ved universiteter det samarbeids med, og ved konferanser i inn- og utland.

Nasjonalt senter for Outsider Art kan bidra til at det forskes på et bredt felt knyttet til Trastad Samlinger' samlinger, til andre samlinger i Norge, eller til tilknyttede emner. Det finnes et variert og tilgjengelig materiale som innehar forskningspotensiale, både ved Trastad Samlinger og ved sykehusmuseer, eksempelvis ved Dikemark Museum. Det må gjøres kjent hva Trastad Samlinger har av materiale, og materialet må gjøres tilgjengelig. I tillegg til dette kommer forskning rettet mot samtidstematikk. Forskningen skal deles, og skal skape debatt og diskusjon. Forskningen skal bidra til ny kunnskap, og legges til grunn for videre utvikling innenfor feltet Outsider Art.

7.2.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

- Formulere emner for forskning, begrunne og kvalitetssikre dette ved å kommunisere med relevante forskningsmiljøer og utdype muligheter innenfor ulike emner.
- Peke på muligheter innenfor historie, arkiv- og gjenstandsmateriale fra Trastad Samlinger og andre relevante institusjoner i landet.
- Synliggjøre muligheten for en infrastruktur som gjør at senteret i fremtiden kan ta en overordnet rolle i å synliggjøre og informere om hva som finnes nasjonalt.
- Komme i gang i retning av et konkret forskningsarbeid på et felt som skaffer Trastad Samlinger erfaring og som «baner vei». Dette kan startes opp så snart Trastad Samlinger har ressurser tilgjengelig til å følge opp.
- Initiativ og konkretisering av samarbeid med Universitetet i Tromsø, Institutt for språk og kultur, kunsthistorie.
- Definere hvilke øvrige forutsetninger som må finnes for å innta en rolle innenfor forskning.

7.3. Formidling

Trastad Samlinger har størst aktivitet lokalt i egne lokaler, og aktivitet i landsdelen gjennom blant annet vandreutstillinger.²⁴ Trastad Samlinger har sporadiske tiltak ellers i landet, slik som utstillinger men også annen representasjon av feltet Outsider Art. Trastad Samlinger bidrar med samarbeid og kunst til nasjonale og internasjonale utstillinger. Aktuelle eksempler i 2018-2019 er den nordiske utstillingen *Nordic Outsider Craft Touring* i regi av finske ITE Museum, 2018-2019. Og den planlagte kunstutstillingen i samarbeid med Trafo Kunsthall i Asker, 2019.

Trastad Samlinger benytter primært egne lokaler til formidling. Til eksterne utstillinger og vandreutstillinger må det søkes utstillingsplass ved andre kunst- og kulturinstitusjoner. Det betyr at Outsider Art primært må bli tatt inn i andre kunstinstusjoners utstillingsprogram for å vises andre steder i landet. Det vil si at ytre forutsetninger avgjør hvor og når kunsten skal vises dersom det skal stilles ut ved de profesjonelle arenaene. Dette skaper ikke grunnlag for kontinuitet og forutsigbarhet i formidlingen, noe som er nødvendig, særlig i implementeringen av Outsider Art i Norge.

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal formidle kunst som i dag delvis er skjult for offentligheten.

Det fremtidige senteret skal innta rollen som faginstans, initiativtaker, samfunnsdebattant og innovatør, holde dialog med internasjonale Outsider Art-miljøer, og bidra til å spre informasjon og kunnskap om utvikling på feltet.

Outsider Art treffer publikum. Der kunsten presenteres trekker den til seg oppmerksomhet og oppslutning, slik som profesjonell kunst. På samme måte fordrer den de samme omkringliggende faktorene slik som kunstfaglig kompetanse, formidling og tekniske rammer.

Et nasjonalt senter som skal nå ut til publikum over hele landet, må arbeide etter flere linjer innenfor formidling. Eksempelvis å bygge opp et nasjonalt nettverk av profesjonelle kunstnere til formidlingsoppdrag ved vandreutstillinger eller skoleproduksjoner. Også skaffe seg tilgang til eksisterende infrastruktur og samarbeid med nasjonale aktører innenfor feltet, eksempelvis gjennom kontakt med Nasjonalmuseet for kunst, design og arkitektur, og Kulturtanken, Den kulturelle skolesekken med flere.

I et eget senter bør det finnes utstillingsrom som tilfredsstillere alle tekniske krav, også publikumskrav, videre produksjonsrom med nødvendige fasiliteter, og verksted. I dag mangler Trastad Samlinger disse fasilitetene for nyere kunst. Og det er også bygningstekniske mangler ved lokalene for de historiske samlingene som må utbedres for å sikre samlingene for fremtiden.

²⁴ Sør-Troms Museum. Omtale *Trastad galleri*. stmu.no

7.3.1. Mobil aktivitet

Mobilitet vil være en sentral funksjon for et nasjonalt senter. Dette kan løses på flere måter; oppsøkende aktivitet rettet mot et generelt publikum, spesifikke målgrupper og fagspesifikke miljøer. Det kan gjøres gjennom vandretstillinger, produksjoner i Den kulturelle skolesekken, faglige foredrag, seminarer, organisering av residensprogrammer, publiseringer gjennom skriftlige eller digitale media, pop up-konsepter osv.

En annen måte å sikre formidling til hele landet, er å ha en stasjonær arena på et fast sted som tilbyr kontinuitet, som alltid kan oppsøkes, og som er lett tilgjengelig også via digitale medier. Det vil være utfordringer knyttet til å ha en stasjonær arena kombinert med omfattende mobil aktivitet. Det er da viktig å være selektiv når det gjelder valg av mobil ordning, slik at tiltakene treffer målsetningen. Eksempelvis vil produksjoner gjennom Den kulturelle skolesekken kunne gjennomføres med visshet om at formidlingen når frem til publikum i de regionene det gjelder ettersom dette er en gjennomarbeidet infrastruktur. Ser man til de tre besøkte Art Brut-miljøene, er deres mobile aktivitet særlig konsentrert omkring faglige møteplasser der Outsider Art diskuteres.

Det finnes en turnéinstitusjon som man kan finne inspirasjon i, The Museum of Everything²⁵, med base i England, men med aktivitet på flere kontinenter. Dette er en mobil institusjon som åpnet i London i 2009, en non-profit organisasjon som finansieres via donasjoner og veldedighet. Kunstsamling er laget av selv lærte kunstnere fra 19., 20. og 21. århundre, og omfatter blant annet kunst som er laget av mennesker med utviklingshemning. Museet har til nå hatt 700 000 besøkene rundt om i verden. Museet lager utstillinger, workshops, talks osv på mange typer arenaer; både i kunstmuseer og på utradisjonelle arenaer. De har stor spennvidde i sitt visuelle uttrykk, i takt med arenaene. Dette vurderes som en utfordrende måte å drive reisende museumsvirksomhet, men er en kilde til inspirasjon, og en måte å tenke utradisjonelt. Denne turnéinstitusjonen drives i stor grad av private krefter, og ikke med offentlige forpliktende oppgaver, i motsetning til Trastad Samlinger.

Det finnes andre institusjoner med nasjonale roller som ikke har egne mobilitetsprogrammer. Eksempelvis Norges Olympisk Museum, som ivaretar rollen fra sin stasjonære lokalitet på Maihaugen, Lillehammer, og som der formidler den nasjonale og internasjonale historien knyttet til Olympiaden.

Ser man på Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design²⁶ har de et spesifikt oppdrag i å formidle kunst over hele landet. Det kan være relevant for et nasjonalt senter for Outsider Art, å drøfte med Nasjonalmuseet omkring samarbeid innenfor konkrete turnéprogrammer.

Prosjektet har laget en oversikt over mulige mobile tiltak innenfor rollen som nasjonal aktør. Oversikten er ment som en fremtidig ressurs for videre diskusjon og utvikling. Flere av tiltakene på oversikten kan enkelt realiseres, spesielt nevnes en type «håndbok» om Outsider Art; i digital og trykket form, og eller fremført som helt andre modeller, som kan tjene som en første informasjon om feltet Outsider Art. (Oversikten er ikke) Også mobil aktivitet vil stille eksplisitte krav til økonomi og flere fagstillinger.

7.3.2. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

- Behovsbeskrivelse for ulike utstillingskonsepter; faste og temporære utstillinger i egne lokaler, og vandretstillinger.

²⁵ The Museum of Everything. musevery.com

²⁶ Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. nasjonalmuseet.no

- Beskrive ulike konsepter for ulike mobile tiltak som kan nå ut i landet.
- Beskrive ulike konsept for prosjekter og formidling.
- Beskrive struktur og idé for residensprogrammer.
- Beskrive hvordan utvikle og fornye formidlingsarenaer.

7.4. Samlingsforvaltning

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal forvalte både sin eksisterende samling og skal arbeide med innsamling og dokumentasjon av ny Outsider Art. Feltet Outsider Art reiser også andre problemstillinger enn forvaltning av profesjonell kunst. Senteret må gjøre avklaringer på spørsmål som:

- Hvordan skal innsamling og eller dokumentasjon foregå, eksempelvis hvordan komme i kontakt med miljøer der denne kunsten skapes, også når kunsten skapes i private hjem eller i institusjoner der personvern vil kunne hindre kontakt?
- Hvordan skal opphavsperson presenteres innenfor samlingen og i formidlingen, hvordan ivareta juridiske rettigheter til kunstner og hvordan sikre hensynet til personvern?
- Hva skal et nasjonalt senter gjøre dersom hele «kunstnerskap» står i fare for å gå tapt, når kunstner ikke lengre kan ivareta kunsten selv, eller «miljøer»? Hvilke juridiske dilemma oppstår, og hvordan håndtere en slik problemstilling landet over?
- Hvordan skal et nasjonalt senter bygge opp kunnskap om hva som finnes i Norge? Det vil kreve særskilt kompetanse å holde kontakt med kunstnermiljøene, kanskje vil det kreve en egen offentlig tildelt rolle for å få tilgang til miljøene.
- Kunsten kan være laget av skjøre materialer og kreve ekstra tiltak knyttet til bevaring. Hva krever det av fasiliteter og ressurser til fagfolk?

De fire Art Brut-museene som prosjektet har besøkt, har alle sitt hovedfokus på egen Art Brut-samling. Samtlige benytter samlingene i utstillinger, som utgangspunkt for fagsamtaler, til kontekstualisering i samarbeid med andre kunstnere osv.

Museum Gugging²⁷ har i sin portefølje også et omsorgssenter for kunstnere. Museet er organisert som et holdingselskap med ulike mindre selskaper under paraplyorganisasjonen. Et eget investeringsselskap basert på midler fra investorer sørger for innkjøp av den kunsten som produseres på museets studio. Eksempelvis ved oppkjøp etter kunstners død. Det selges også kunst for å finansiere viktige kunstkjøp. Sammlung Prinzhorn tar inn ny kunst dersom det er viktige verk, også kunst fra andre land dersom den ellers vil kunne gå tapt. Collection de l'Art Brut har fokus på forpliktelsen knyttet til sin historiske samling, men tar også inn dersom det er viktige verk. Bethlem Museum of the Mind gjør det samme, men presiserer at dette overveies mot hvorvidt museet har kapasitet til å påta seg ansvar for nye verk. Ingen av de besøkte museene har nasjonale oppdrag, kun regionalt fokus knyttet til offentlige tilskudd. Derfor oppgir de ikke å ha noen forpliktelser utover egen region.

Om vi ser til ITE Museum i Finland, har de en egen form for samlingspolitikk. ITE Museum dokumenterer kunsten og kunstnerskapet ved oppsøkende aktivitet, organisert som prosjekter finansiert av EU-midler, og i samarbeid med Aalto Universitet og med innleide, regionalt tilknyttede fagfolk. Verk og kunstnerskap dokumenteres på museets nettside, og verkene lånes ut av kunstnerne til utstillinger basert på egne avtaler. Verkene er ofte hele «miljøer», og ITE Museum peker på at denne kunsten har sin tilhørighet på stedet der kunstneren bor.

²⁷ Museum Gugging. *Omtale kunstnere*. gugging.at

Et nasjonalt senter for Outsider Art må lage en samlingspolitikk tilpasset utfordringene som knytter seg til denne kunstens egenart, og til hele landet som geografisk sone.

Arbeidet med samlingspolitikk og samlingsforvaltning må derfor være prioriterte temaer i prosessen frem mot endelig rolle som nasjonalt senter.

7.4.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

- Beskrivelse av rammeverk for innkjøp, innsamling og forvaltning av kunst for et nasjonalt senter.
- Beskrive hvordan materialet kan gjøres tilgjengelig for forskning og formidling.
- Undersøkelse om det er flere samlinger Outsider Art i Norge, og hvordan de ivaretas
- Kartlegge nettverk som kan være relevante ift kontakt med lokalmiljøer og regionale miljøer som kan bidra. Undersøke kontaktpunkter og muligheter.
- Gjenstandsmagasin: Definere arealbehov og arealets beskaffenhet: kvm og volum, tekniske krav, krav til innredning og basisutstyr. Kostnadsestimat.
- Undersøke og drøfte egnet database for et nasjonalt senter.

8. SENTERETS ARBEIDSOPPGAVER OVENFOR ULIKE GRUPPER

8.1. Kort om hva et nasjonalt senter for Outsider Art kan bidra til

Et nasjonalt senter for Outsider Art fremmer et visuelt kunstfelt som, i motsetning til andre land verden over, har fått lite fotfeste i Norge.

I den store produksjonen av kunnskapsmateriale og opplevelsestilbud, har et nasjonalt senter for Outsider Art noe å bidra med. Det er en «ny» stemme i mangfoldet.

Et nasjonalt senter for Outsider Art styrker kunst- og kulturfeltet, bidrar til arenautvikling, kompetanseheving, og nye nasjonale og internasjonale nettverk.

Et nasjonalt senter for Outsider Art setter fokus på posisjonen til marginaliserte grupper i samfunnet, og gjør deres kunst tilgjengelig for et allment publikum.

Et nasjonalt senter arbeider for at Outsider Art, og gruppen kunstnerne bak verkene, får en respektert plass i samfunnet, og bidrar til å redusere forskjellene og øke likeverdet.

Et nasjonalt senter bidrar til at Outsider Art inntar en selvsagt plass i kunstmangfoldet.

Et nasjonalt senter for Outsider Art skal ha fokus på fornying og utvikling i alle ledd.

8.2. Outsider Art knyttet til tilrettelegging og inkludering

Et nasjonalt senter for Outsider Art bidrar til virkeliggjøringen av formålene som er nedfelt i FN konvensjonen at politikken skal bygge på at mennesker med funksjonshemming, herunder utviklingshemming, oppnår likeverd, selvbestemmelse, deltakelse og integrering i Norge.

Et nasjonalt senter for Outsider Art har stort potensiale til å samlokalisere og profesjonalisere kunnskapen om outsider-gruppers evner og dermed medvirke at NOU åtte løft om å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming blir oppnådd.

Et nasjonalt senter for Outsider Art skaper et aktuelt perspektiv på kulturelt mangfold, inkludering og legger til rette for deltakelse på lik linje uavhengig av individuelle forutsetninger og er i tråd med Kulturloven.

8.3. Interessenter

Et nasjonalt senter for Outsider Art vil ha nytte av å utarbeide et interesseregister. Gjennom prosjektfasen er det kontaktet også andre interessenter enn de som er nevnt i mandatet. Enten de har hatt betydning for utvikling av innhold i prosjektet, eller fordi de vil kunne ha innflytelse på en senere prosess eller posisjon for nasjonalt senter. Disse er ikke referert til i dette kapitlet. Disse vil fremkomme i Prosjektresultat del II, kapittel Utvikle kontakt med parter. For noen interessenter er det vurdert å avvente kontakt til prosjektresultatet er klart og nye initiativ skal tas.

Iht prosjektmandatet skal prosjektet utrede senterets arbeidsoppgaver overfor følgende grupper, hvorav flere av disse vil kunne inngå i et fremtidig interesseregister:

- Outsider Art-utøvere
- Reiseliv, publikum/besøkende
- Politisk/administrativt nivå

- Kultur, kunst- og museumssektor
- Nasjonale og internasjonale kunstmuseer og Outsider Art museer
- Gallerier og næringsaktører i regionen, Nord-Norge og Norge generelt
- Utdanningssystemer i Nord-Norge og utlandet: Universiteter, kunstskoler og ateliérer
- Psykiatriske sykehus med kunstsamlinger i Norge og utlandet

8.4. Outsider Art-utøvere

Det har vært klargjort av museets ledelse fra prosjektstart at Trastad Samlinger som nasjonalt senter, skal drives som museum, og gjennom det ha hovedfokus på forvaltning, forskning og formidling, samt utvikling og fornying omkring dette. Prosjektet er spesifikt bedt om kun å utrede omkring Outsider Art-utøvere på områder som er relevante i et museums perspektiv. Trastad Samlinger presiserer at de eksempelvis ikke skal ha ansvar for verkstedordninger eller lignende produksjonsmiljøer. Det vises til at Trastad Samlinger i sitt forrige prosjekt om faglig grunnlag, utredet omkring kunstnergruppen.

Om man ser til museer i andre land, særlig der det er organisatorisk tilknytning til psykiatriske sykehus, finnes det kunstnerledede studioer som fasiliterer kunstproduksjon. Eksempelvis Museum Gugging, som ikke lengre er del av en sykehusdrift, har opprettet et omsorgssenter for kunstnere, et studio som i tillegg er åpent også for andre kunstnere, samt en residensordning for miljøer utenfra. Eller ved Bethlem Museum of the Mind, der Bethlem Royal Hospital har et kunstnerledet studio for pasienter i terapi og et Artist in Residence-program, kunstnere som i neste omgang er utstillende, og selgende aktører gjennom Bethlem Gallery.

Både erfaringer hentet fra de museene som prosjektet har besøkt, samt Trastad Samlingers mangeårige fokus på kunstnergruppen, legges til grunn for utredningen.

Prosjektet har stilt opp noen problemstillinger og spørsmål i tilnærmingen til kunstnergruppen:

- Hvordan skal et senter gjøre innsamling, kartlegging eller dokumentasjon av kunst der kunstner er hjemmeboende eller lever i institusjoner, eksempelvis ift personvern?
- Hvordan skal senteret stille seg til temaer som økonomiske og juridiske rettigheter ved visning, salg av Outsider Art-kunstnere, en type interesser som ellers ivaretas av kunstnerorganisasjoner?
- Hvordan bygge opp en opp en kunstnerdatabase sett opp mot personvern?
- Hvilke etiske problemstillinger må et senter ta stilling til og håndtere når kunsten skal besiktiges, lånes, formidles til publikum, stilles til disposisjon for forskning osv.?
- Hvordan skal senteret stille seg til etiske dilemmaer knyttet til kunstneropplysninger ved formidling der det mangler samtykke fra kunstnere, også avdøde kunstnere der man ikke kjenner etterkommere?
- Hvilken rolle skal senteret ha når privat eid kunst ser ut til å gå tapt fordi utøver ikke selv er i stand til å ivareta eiendelen? Og eller når kunstner ved død etterlater seg kunst som vil bli kassert?
- Skal et senter stimulere at Outsider Art skapes?
- Skal et senter bistå med kunstsalg?
- Hvordan skal et senter håndtere kunstnernes interesse ved produktutvikling for salg, der kunsten anvendes i produktet?
- Hvordan vurdere og ta vare på talent?

Trastad Samlinger har Kunstrom 7 som en ressurs, hittil benyttet som verksted for tilrettelagt kunstopplæring og til formidlingsprosjekter for skoleelever. Dette er ordninger som mer ansporer til kunstnerisk aktivitet enn produksjon av kunst. I fortsettelsen av en slik praksis, kan det være at andre aktører skal påta seg oppgaven med å organisere verksteder eller studioer.

Prosjektet har valgt å rette fokus mot tilfang, forvaltning og formidling av kunst, og kunstnerrettigheter, etikk og juridiske rammer. I dette ligger en forståelse av at Outsider Art skapes uavhengig av tilrettelegging, men at det er behov for gode og sikre rammer for kunstnerne, og gode ordninger for innsamling, bevaring og tilgjengeliggjøring av kunsten.

I kontakt med kunstnere vil senteret kunne arbeide med den kunst som er tilgjengelig fra den enkelte kunstner, og dermed også betingelser som ivaretagelse av kunstneres rettigheter ved lån, innkjøp eller donasjon av kunst. Dette kan gjelde for enkeltkunstnere, kunstnere som bor i institusjoner eller som arbeider i tilrettelagte fellesverksteder.

Trastad Samlinger har i dag kontakt med Outsider Art-kunstnere og verkstedmiljøer over store deler av landet. Dette nettverket har potensial til å utvikles videre, gitt at det er ressurser for oppsøkende aktivitet.

Residensprogrammer for Outsider Art-kunstnere finnes ved flere museer som har sitt virke under psykiatriske sykehus. Det betyr at disse programmene har støttesystemer som ivaretar kunstneren i det miljøet kunstneren oppholder seg. Et nasjonalt senter for Outsider Art vil vinne erfaring og utvikle seg gjennom et residensprogram rettet mot Outsider Art, og også profilere seg gjennom et slikt program. Gjerne rettet mot et internasjonalt miljø. Det å ha et residensprogram for Outsider Art-kunstnere vil kreve et forsterket rammeverk, men det vil være fullt mulig å legge til rette for i Kvæfjord.

I rollen som nasjonalt senter anbefales Trastad Samlinger å ha særlig fokus på avklaringer og grensesnitt for sitt engasjement ovenfor Outsider Art-kunstnerne.

8.4.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Prosjektet jobbet videre med et residensprogram som Trastad Samlinger tidligere har formulert. Dette programmet retter seg mot profesjonelle kunstnere som, under oppholdet, orienterer seg mot Outsider Art-feltet. Residensprogrammet bør utprøves, og senere bygges ut til å omfatte også Outsider Art-kunstnere. Residensprogrammet presenteres i eget vedlegg.

Under prosjekttiden har Trastad Samlinger prøvd ut et kunstprosjekt i Outsider Art Street Gallery, der Outsider Art-kunstnere og profesjonelle kunstnere har arbeidet med kontekstualisering av historiske objekter fra museumssamlingen, og med avsluttende utstilling. Utstillingen er formidlet til et generelt publikum og til skoleklasser. Prosjektet ga nyttig informasjon til hvordan slike prosjekter kan slå ut for det som skapes og som publikum møter, og om den interne dynamikken i gruppen.

I Prosjekresultat, del II, kapittel Arbeidsoppgaver, beskrives mulige måter å arbeide ovenfor kunstnergruppen Outsider Art.

8.5. Reiseliv og publikum – nasjonalt senter for Outsider Art

Trastad Samlinger inngår i Sør-Troms Museums markedsføring og markedsarbeid, herunder medlemskap i Visit Harstad. Gjennom det pågående samarbeidsprosjektet *Export Harstad* i regi av Visit Harstad, settes det fokus også på Trastad Samlinger.

I et større bilde, innenfor nasjonale satsinger og sett mot internasjonale miljøer, innehar Trastad Samlinger kvaliteter som korresponderer med utviklingen i reiselivet, der kunst/kultur øker markedsandelen, og der kvalitetsbegrepet får sterkere plass. Et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art vil kunne markere seg som noe unikt i regionen og i Norge. Og fordi det har linker også til internasjonal historie og miljø, vil det kunne knyttes nettverk til andre land. En satsing på Trastad Samlinger som nasjonalt senter for Outsider Art i reiselivssammenheng skal gå via Sør-Troms Museum, likevel har Trastad Samlinger mulighet til å bygge publikum gjennom eget nettverk.

Tilgjengelighet via digitale media, og tilknytning til digitale plattformer, vil ha betydning, både fordi Outsider Art har potensiale som et nisjeprodukt som må synliggjøres mot et nisjepublikum, og fordi en reiselivsdestinasjon i dag må være digitalt tilgjengelig. Det vil dessuten styrke utvekslingen mot fagmiljøer, som også er et viktig publikumssegment. Slik Trastad Samlinger er organisert under Sør-Troms' nettside i dag, vil det være utfordringer i å nå bredden av publikumsgruppen og interessentene.

Både i dag og i fremtiden vil Trastad Samlinger bety noe for stedsutvikling. Det kan derfor være interessant å se på hvordan publikumsutviklingen har vært de senere år:

Trastad Samlingers besøksstatistikk viser at det i perioden 2012-2016 har vært et fall i besøkstallet, mens det de siste to år viser vekst i besøkstallet. Det kan være flere grunner til dette, men Trastad Samlinger ser det i sammenheng med at det de senere år er satt inn mer ressurser på formidling, herunder målrettet markedsarbeid mot skoler i regionen, større stillingsressurs til formidling, og i noen grad nytt innhold i formidlingen til skolene blant annet en ny produksjon for turné i Den kulturelle skolesekken. Besøkstallene for skoler har økt i perioden. Enkeltbesøkende på Trastad Samlinger gjennom sommersesongen er lavt. Familieseget er nesten fraværende.

Utstillingen i bo-avdeling er av eldre dato, deler av utstillingen er demontert, og kun teksten på norsk. Den er ikke selvforklarende. Enkeltgjester får en kort introduksjon til utstillingen. I sommersesongen er museet betjent med unge museumsverter, oftest nyansatte i hver sesong, noe som også vil gi variasjoner i måten publikum møter historien som museet presenter.

Trastad Samlingers ett-årige pop up-galleri Outsider Art Street Gallery (2017-2018) var ment å prøve ut flere forhold, blant annet å rette Outsider Art mot et større, mer mangfoldig og også «tilfeldig» publikum enn det som har vært mulig på Trastad Samlinger. Outsider Art Street Gallery ble plassert i en gågate i Harstad sentrum, på bakkeplan og med et design som kunne virket spennende for publikum. Det var også lagt til rette på andre måter som ga en god velkomst for den besøkende. Og det var gratis inngang. Prosjektet *Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art* har nyttiggjort seg erfaringene fra galleriet, og sett opp mot Trastad Samlinger Paviljong 7 viser det at disse to stedene har trukket til seg ulikt publikum. Galleriet hadde en «urban» karakter, var egentlig til spontane og kortvarige besøk, et sted man kunne invitere med seg besøkende som den del av attraksjonsbesøkende i Harstad, et sted der folk med interesse for kunstnergruppen, fant veien. Flere av disse ble «gjengangere» på utstillingsåpninger eller i utstillingene. Galleriet ble også et sted som kunne fange opp «viktige» besøkende som kan bety noe for veien mot en fullstendig rolle som nasjonalt senter, typisk politikere og «ambassadører». Besøkstallet for galleriet var i løpet av ett år,

med tre dager åpent pr. uke, 4 729 besøkende, mot Trastad Samlinger i Paviljong 7, som i gjennomsnitt de senere år har hatt 1000 besøkende pr år.

Paviljong 7 på Trastad i Kvæfjord har oftest publikum som kommer basert på planlagte besøk, lokalt bosatte som tar med gjester for å vise den lokale historien, ideelle organisasjoner fra regionen med interesse for tema som Trastad Samlinger forvalter, og skoleklasser som deltar på aktiviteter eller videregående skoler som kommer knyttet til skolepensum. Også politikere og «ambassadører» kommer til Paviljong 7. Sammenstilt med Outsider Art Street Gallery, fremstår Paviljong 7 som opprinnelsessted for Outsider Art, og som formidler av en viktig felles historie. Disse to stedene har langt på vei utfyllt hverandre med hensyn til publikumsgrupper. Det var ikke lagt opp en forbindelseslinje mellom stedene, dette fordi Sør-Troms Museum ønsket å fristille galleriet, og vise at Outsider Art rommer kunst fra hele landet, fra flere «grupper», fra samtiden og fra et stort internasjonalt miljø. Det var kun ved avsluttende utstilling at det ble lagt ut informasjon som skulle trekke besøkende til Trastad, dette for å se om det kunne ha effekt med en slik samordning. I og med at det i 2018 kom på plass regulære bussavganger mellom sentrum og Trastad, ga det en enkel mulighet til å benytte seg av tilbudet også for de uten bil. Det at bussen ikke går i helger, begrenser tilbudet fordi søndager ellers har godt besøk i museer. Det var ikke mulig å se at det ble effekt av dette forsøket. Det hadde kort varighet, det var i forkant av turistsesongen, og samtidig som Festspillene har et stort program i Harstad. Museet har åpent 6 dager pr. uke i sommersesongen fra juli til medio august, og gjennom året også på forespørsel.

I dag er Trastad Samlinger én av destinasjonene for cruicebåtbesøkene i Harstad. Ut over det, er Trastad Samlinger ikke rullert inn i det organiserte turistmarkedet i regionen. Gruppebesøkende som kommer til Trastad Samlinger, er særgrupper som oppsøker Trastad Samlinger, noen ganger i regi av lokale interessenter. Trastad Samlinger ivaretar selv omvisning for gruppene. De gruppene som kommer som del av cruicebåtsegmentet, har med egne omvisere fra Visit Harstad. For akkurat denne gruppen besøkende er kvaliteten på omvisningstjenesten variabel, noe som påvirker gjestens opplevelse av besøket. Omvisningstjenesten leveres av og til fra turoperatøren selv.

Hos utenlandsk publikum kan Outsider Art vekke gjenkjennelse, idet Outsider Art-museer og gallerier er en del av kultur mangfoldet i andre land, og observasjoner gjort av prosjektet under cruicebåtbesøk, viser at publikum virker oppriktig interesserte, men at formidlingen ikke når frem dersom omviser ikke løser oppgaven tilfredsstillende.

Museumsbygningen er ikke fullt ut tilrettelagt for mennesker med funksjonshemninger. Som tidligere bo-avdeling, er bygningen lite egnet til publikumsfasiliteter. Det at bygningen potensielt kan være av nasjonal verdi, er et hinder for bygningsmessige inngrep. Men akkurat dette gjør bygningen unik, en viktig verdi knyttet til attraksjon. Universell utforming og inkluderende design bør likevel være en realistisk ambisjon for et nasjonalt senter.

Kvæfjord kommune har i 2017 og 2018 gjort et omfattende arbeid med ny utvendig infrastruktur til bygningen; ny veibelysning, avløp, fiberkabel, ny snuplass for buss, og utbedring av vei. Det er viktige kvaliteter for en destinasjon, som nå er på plass.

Som nasjonalt senter vil Trastad Samlinger ha oppgaver ovenfor et nasjonalt publikum. Om man ser til erfaringer ved andre Outsider Art-Art Brut-museer, er mye av den utadrettede formidlingen gjort i

form av fagformidling, og til miljøer med særlig interesse. Trastad Samlinger produserer vandreutstillinger og eksterne utstillinger, eller deltar i andres utstillinger. Det å generere publikum ute, avhenger av at utstillingene vises i en allerede etablert infrastruktur. Likevel viser erfaringen at det ved vandreutstillinger kan være en utfordring å nå et «fremmed» publikum, eller det krever forholdsvis stor innsats og personlig tilstedeværelse for å sikre god tilgjengelighet for publikum til utstillingene.

Gjennom prosjektarbeidet har organisasjonen blitt kjent med publikumsutvikling ved Art Brut-museer som ble besøkt under prosjektet. Basert på informasjon fra museene har vi laget en kortfattet oversikt som viser ca årlige besøkstall, og prosentvis andel av folketallet. Museum Gugging, to mil fra Wien sentrum: 12 -15 000 besøkende (0,83%) mange fra utlandet. Bethlem Museum beliggende noen mil fra London sentrum: 12 000 besøkende (0,16%). Collection de'Art Brut, Lausanne: 40 000 besøkende, hvorav halvparten fra utlandet (29%). Sammlung Prinzhorn, Heidelberg: 24 000 besøkende mye av dette er grupper fra institusjoner (17%). Begge sistnevnte museer ligger sentrumsnært i store byer. Alle disse museene arbeider med stort fokus på kvalitet og faglighet i innhold, de har en tydelig visjon knyttet til sitt samfunnsoppdrag. De sikter seg mot et interessert publikum, og bruker tid på sitt publikum i form av småskalatilbud. De har også mer differensierte inntektskilder, noe som gjør at de ikke er for avhengige av billettinntekter. Bethlem Museum of the Mind tar ikke inngangsbillett. Museene retter seg mot donasjon og private givere, kombinert med offentlige tilskudd. Tallgrunnlaget er basert på sammensatt informasjon, og skal kun gi et bilde av besøksprofilen.

8.5.1. Tall fra undersøkelser og statistikk

Statistisk Sentralbyrås (SSB) tall fra 2017, Museum og samlinger, Besøk og årsverk, viser at det har vært en økning på 10,1% over en 10-årsperiode for publikumsbesøk ved museene. Det er enkeltbesøk som øker mest, mens gruppebesøk går tilbake. Tallene er sammenholdt med antall årsverk i museene der antall faste stillinger har økt med 15,4%, og lønnede årsverk har økt med 8,3%.

SSBs kulturbarometer fra mai 2017, som viser antall personer som har brukt kulturtilbud siste 12 måneder, har hatt en økning fra 41% i 2012 til 44% i 2016. For Kunstutstilling er de samme parameterne fra 38% til 36%.

Norsk Kulturråds museumsstatistikk utgis årlig. Museumsstatistikken for 2016²⁸ oppgir under kapittel Besøk, s. 8 at landsgjennomsnittet pr innbygger er 2,1 museumsbesøk pr år (i Troms 2,2); 11,2 millioner besøk, hvorav 2,6 millioner er barn og unge (23% av det totale besøkstallet). Det vises til at DKS har hatt gått ned siden 2010, og utgjør i 2016, 275 000 besøk pr år. Av opplysningene fremkommer at museene oppgir å ha 38% internettbaserte pedagogiske opplegg, en økning på 30% fra året før. Det vises til at utstilling fortsatt er viktigste formidlingskanal, og at museene øker publikumstallet for andre aktiviteter som kunnskapsarena og lokal møteplass. Innenfor samlingsforvaltningen trekkes frem etterslepet på bygningsvern. Det er også en høy andel museer som oppgir at de har tilrettelagt for publikum med funksjonsbegrensninger, slik som rullestoladkomst, blindeskrift, auditiv formidling og nettsider med universell utforming. Det trekkes i statistikken ikke frem tilrettelegginger for andre typer funksjonsbegrensninger, heller ikke om hvordan presentasjonenes meningsinnhold kan nå ut til ulike publikumsgrupper.

²⁸Norsk Kulturråd. Norsk Kulturråds museumsstatistikk 2016 s. 8, 12

Om man ser til nyere undersøkelser, vies kvalitet i innhold mer oppmerksomhet. Dette trekkes frem i en fersk trendanalyse gjort av in Futures; *Framtidens kultur i et brukerperspektiv* ²⁹ på bestilling fra Kulturdepartementet i anledning arbeidet med ny kulturmelding. Der poengteres at kvalitetsbegrepet blir stadig viktigere for dagens publikum, og at det å telle hoder, ikke gir svar knyttet til kvalitet i opplevelsen. Et grunnleggende element i undersøkelsen er publikums motivasjon for å oppsøke attraksjonen. Det vises videre til at yngre publikum har større ønske om tilbud som virker stimulerende og utfordrende, enn de over 55 år. Og at unge i dag i mindre grad enn før, legger fra seg sitt interessefelt når de blir eldre. Også materiale fra undersøkelser knyttet til kultur og reiseliv viser til at turistene i større grad enn før oppsøker kultur som gir mening og som øker innsikt og kunnskap.

Regjeringens Samarbeidsråd for kultur og reiseliv ³⁰ ga i august 2018 sitt første innspill til regjeringens pågående arbeid med strategi for kulturturisme 2017-2019. Det vises til et uforløst potensial knyttet til kulturturisme og behov for bedret tilgjengelighet, herunder digitale løsninger.

8.5.2. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Det vil bli en oppgave for Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger å utvikle publikumsfeltet. Det er utfordringer knyttet til at Trastad Samlinger i dag ikke får eksponert seg fullt ut ovenfor markedet nasjonalt og internasjonalt under paraplyen til et regionmuseum. Det gjelder særlig nettsiden, som er en viktig informasjons- og formidlingskanal for Outsider Art-arbeidet og særlig i en rolle som nasjonalt senter. Det finnes et potensielt interesse miljø i andre land, og der nettsiden er eneste kanal for å nå ut til disse. Særlig viktig er det at senteret når ut til hele Norge via egen nettside. Dersom man ser på nettsiden til de museene som er besøkt under prosjektet, er nettsiden en viktig formidlingskanal, både for å eksponere kunst og for gjøre kjent stedets aktivitet og publikumstilbud, men også fordi læringsressurser kanaliseres gjennom nettsidene. Særlig Bethlem Museum, der museet har ambisjon om å nå bredt ut til, ideelt sett, hele landet.

8.6. Politisk og administrativt nivå

Sør-Troms Museums arbeid med Outsider Art har over år hatt støtte fra politisk hold lokalt og regionalt. Særlig nå som Trastad samlinger er i en intensiv prosess i arbeidet mot nasjonalt senter for Outsider Art, vil kontakten mot politisk miljø få ekstra betydning:

- Sikre det politiske miljøet innsikt i hva et nasjonalt senter for Outsider Art vil bety.
- Være aktive med informasjon mot politiske miljøer og myndigheter på alle nivåer.
- Delta på viktige arenaer. Lytte og bidra, se og bli sett.
- Opplyse og drive oppsøkende aktivitet.

Et nasjonalt senter skal være den nasjonale «stemmen» til Outsider Art i forhold til politikk og samfunn, og gå i spiss i det offentlige ordskiftet.

Den rollen er det viktig å kontinuerlig fremme.

Det må arbeides systematisk med lokale og regionale politikere for å styrke arbeidet mot nasjonalt nivå og for å vinne gjennomslag i de saker det arbeides med. I perioden med finansiering av et nasjonalt senter bør det lages en plan for politisk strategisk arbeid. Målet må være at det politiske nivået sikres

²⁹ In Futures *Framtidens kultur i et brukerperspektiv* Rapport 2018. regjeringen.no

³⁰ Samarbeidsråd for kultur og reiseliv. *Innspillsrapport 1, august 2018*. regjeringen.no

informasjon om Outsider Art-feltet betydning og Trastad Samlinger potensiale som nasjonalt senter for Outsider Art. Trastad Samlinger kan benytte dette som et grunnlag for en langsiktig informasjonsstrategi. Et politisk miljø bør kjenne til at en helhetlig, nasjonal satsing på Outsider Art styrker demokratiet, økt mangfold og toleranse, og innfrir politiske overordnede mål.

Det er av avgjørende betydning at Outsider Art blir definert inn i kunstfeltet for å kunne inngå i politiske prosesser, og forankres i langsiktige politiske planer. Et nasjonalt senter for Outsider Art bør arbeide aktivt for å få feltet Outsider Art inn i politiske styringsdokumenter.

Outsider Art må søke finansieringskilder innenfor samme budsjetttramme som profesjonell kunst eller kulturarv.

Det er avgjørende at Outsider Art blir kjent i miljøer som har makt og posisjon til å påvirke utviklingen slik at felte tvinner frem og får ta del i fellesgodene.

Under prosjektet er det, i tråd med styringsgruppens anbefaling, orientert mot politiske miljøer lokalt og regionalt. Det har vært avholdt møte med politisk ledelse for kultur og næring, Troms fylkeskommune, sammen med kulturetatens ledelse. Fylkestingets komité for næring, kultur og helse har besøkt Trastad Samlinger og har fått presentert prosjektet sammen med fylkesråd for kultur og næring, samt ledelsen i kulturetaten og næringsetaten. Det har også vært en presentasjon til Tromsbenken og Sør-Troms Regionråd. Det har vært besøk fra Finnmark fylkeskommune ved leder i hovedutvalg for kultur, og Troms fylkeskommune ved fylkesråd for kultur og næring. Det er i tillegg vært sporadiske politiske besøk gjennom lokale politikere fra Kvæfjord og Harstad, blant annet fra Arbeiderpartiet og Venstre. Det var ment å gjøre en ny presentasjon til Tromsbenken senere på våren, men dette ble lagt på som følge av Sør-Troms Museums andre prioriteringer.

8.6.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Prosjektet er ett av flere viktige tiltak for Sør-Troms Museum, noe som betyr at prioriteringen mellom disse vil ha betydning for når sak om nasjonalt senter skal presenteres for politisk miljø. I avslutning av prosjektet lages en plan for hvilke tiltak styringsgruppens medlemmer kan bidra til fremover. Sør-Troms Museum vil sette opp en endelig strategi rettet mot politisk miljø i dialog med regionalt nivå.

8.7. Kultur, kunst- og museumssektor

Trastad Samlinger har sin største kontaktflate mot andre museer gjennom faglig kontakt og utstillingssamarbeid eller vandretstillinger. Det har vært en ambisjon å få til utstillingssamarbeid eller gjesteutstillinger ved institusjoner eksempelvis ved kunstmuseer eller kunsthaller. På den måten er Trastad Samlinger avhengig av det enkelte museum for å vise kunst andre steder i landet. Erfaringer over mange år viser at infrastrukturen for Outsider Art, i liten grad går via disse nettverkene.

Trastad Samlinger har under prosjekttiden inngått samarbeid med Trafo kunsthall i Asker om utstilling i 2019. Det er første gang Trastad Samlinger samarbeider med en kunsthall. Det er kun unntaksvis slike samarbeid blir mulige i Norge. Trastad Samlinger har hatt samarbeid med Festspillene i Nord-Norge, og benyttet åpningen av Outsider Art Street Gallery til å invitere og dele informasjon om Outsider Art, til det nordnorske kunst-, kultur- og museumsmiljøet, til nasjonale aktører, og til et utvalg internasjonale museer. Outsider Art Street Gallery har samarbeidet med Ilios Festival, som del av

deres publikumsarena. Samarbeidet viser at festivaler kan være en arena for Outsider Art. Trastad Samlinger har gjennom perioden hatt samarbeid med Kultur i Troms om turné og videre utvikling av en tilrettelagt nyproduksjon for Den kulturelle skolesekken. Trastad Samlinger har under prosjektiden hatt samarbeid med Kvæfjord kommune om utprøving av en produksjon for Den kulturelle spaserstokken. Dette konseptet ble avsluttet. Trastad Samlinger har under prosjektiden takket ja til å delta som samarbeidsinstitusjon i et delprosjekt og referansegruppe for Preus museums prosjekt: "TID, STED, ROM": Kulturrådets museumsprogram Samfunnsrolle, makt og ansvar. Kort fortalt innebærer prosjektet å utarbeide en metodeveiledning til bruk for museer i arbeidet med å synliggjøre marginaliserte grupper i samfunnet, ved å la dem utrykke seg gjennom fotografi og refleksjon. Den begrepsbaserte tematikken TID, STED, ROM vil brukes fordi utsatte grupper gjerne har et eget perspektiv på disse allment kjente begrepene som det kan være nyttig for flertallet å bli kjent med.

I forbindelse med delprosjekt Bygg, har Trastad Samlinger hatt møte med Norges Olympiske Museum i tilknytning til deres prosjektering av ny utstilling i nye lokaler på Maihaugen for å ta del i deres erfaring.

Trastad Samlinger har i prosjektperioden besøkt museer og kunstverksteder flere steder i landet og i utland, når det har vært foranledninger til det. Dette for informasjonsutveksling, observasjon og for kunstlån.

8.7.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Basert på erfaring har Trastad Samlinger valgt å gå for en fremtidig løsning med en kunsthall, beregnet for bredden av nasjonal og internasjonal Outsider Art, slik at denne kunsten kan ha en permanent utstillingsarena av god kvalitet, og gjennom det sikre kontinuitet ovenfor publikum og kunstnergruppen. Ut fra en kunsthall kan det utvikles nettverk med mulige institusjoner for vandretstillinger. Det legges opp til en strategisk fase fra slutten av 2018 og gjennom 2019 for å fremme nye samarbeid og møter med parter som kan bidra til at prosessen går fremover.

Mer informasjon om møter med kulturinstitusjoner, samt oversikt over mulige parter det bør vurderes å knytte kontakt og for å bygge opp om faglige møteplasser som utvikler interesse og engasjement omkring Outsider Art med er omtalt i kapittel 7. Kontakt med fremtidige samarbeidsparter.

8.8. Nasjonale og internasjonale kunstmuseer og Outsider Art museer

Nordnorsk Kunstmuseum ved direktøren, har vært med i styringsgruppen for prosjekt Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art. Ett av styringsgruppemøtene ble lagt til Nordnorsk Kunstmuseum, sammen med introduksjon og omvisning i museets utstillinger og lokaler. Det er en viktig markør for Trastad Samlinger å samarbeide med et av landets kunstmuseer, og i særdeleshet Nordnorsk Kunstmuseum. Nordnorsk Kunstmuseum har med i sine vedtekter § 3 *Nordnorsk Kunstmuseums formål er å skape interesse for, øke kjennskapen til og kunnskapen om billedkunst og kunsthåndverk i den nordnorske landsdel.*³¹ Det å få denne type samhandling med kunstmuseet har vært av stor verdi. Det har gjennom prosjektarbeidet vært gjennomført møte med både Nordnorsk Kunstmuseum og med Stavanger Kunstmuseum i anledning prosjektets tema samlingsforvaltning.

³¹ Nordnorsk kunstmuseums vedtekter, Nordnorsk Kunstmuseum Link hentet oktober 2018 <https://www.nnkm.no/nb/content/nordnorsk-kunstmuseums-vedtekter>

Prosjektets styringsgruppe har besøkt fire Art Brut-museer i Europa. Troms fylkeskommune deltok på første ekskursjon, som gikk til Collection de l'Art Brut i Sveits, Museum Gugging i Østerrike og Sammlung Prinzhorn i Heidelberg. Det ble senere et besøk ved Bethlem Museum of the Mind. Første studietur ble gjort tidlig i prosjektet slik at styringsgruppen og prosjektet sammen kunne se på hva som er mulig å realisere, også for lære av disse museenes erfaring. Det siste besøket ble gjort ved slutten av prosjektet; Bethlem Museum of the Mind. For det siste besøket har det vært interessant å se erfaringene opp mot potensialet som ligger til rette for Trastad Samlinger som nasjonalt senter for Outsider Art. Alle besøkene har vært viktige kilder til hvordan et konsept for nasjonalt senter skal kunne utformes.

8.8.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Prosjektet vurderte tidlig at oppsøkende aktivitet ville være en viktig kilde til informasjon, og en prioritert måte å innhente kunnskap. Prosjektets anbefaling knyttet til oppfølging av Nasjonale og internasjonale kunstmuseer og Outsider Art-museer er omtalt i kapittel 7. Kontakt med fremtidige samarbeidsparter. Dette gjelder også for de påfølgende parter.

8.9. Gallerier og næringsaktører i regionen, Nord-Norge og Norge generelt

Prosjekt har valgt å se etter konkrete muligheter for kontakt, for slik å prøve ut modeller og samtidig utvikle rollen som nasjonalt senter. Følgende aktører under gallerier mv er kontaktet:

- Galleri NordNorge, Harstad Kulturhus for avtale om utstilling av *Nordic Outsider Craft Touring* i 2019. Galleri NordNorge har tidligere hatt utstillinger fra Trastad Samlinger, også internasjonale. Det vil si at på «hjemmebane» er det mulig å få utstillingsplass for Outsider Art. Det gjenspeiler en holdning som preger Harstad; om en åpenhet mot kunsten som utfordrer samfunnet rundt.
- Trafo Kunsthall i Asker, der Trastad Samlinger og Trafo Kunsthall samarbeider om en stor utstilling med arbeider fra Dikemark Museum og Trastad Samlinger. Dette er den første, norske utstillingen der de to mest signifikante kjente Outsider Art/institusjonssamlingene forenes. Dikemark Museum ligger i Asker, og også her kan lokal tilknytning være en åpning for å ta denne type kunst inn i kunsthallen. Trafo har tidligere laget utstillinger ved Dikemark Museum.
- Nord-Norsk Kunstnersenter (NNKS) er ikke næringsaktør, men representerer den kunstnerstyrte formidlingen i Nord-Norge, og inngår i et nasjonalt nettverk. NNKS har blant annet et utstrakt arbeid knyttet til formidling til barn og unge, til veiledning av kunstnere i formidlerrollen, og som instans for å fremme kunstnerarbeidsplasser. Det er samtalt omkring kunstnerarbeidsplasser og kunstneroppdrag, og hvordan det kan samarbeides omkring Den kulturelle skolesekken og veiledning.
- Troms fylkeskommune, Kultur i Troms er ikke næringsaktør, men arbeider med programskaping, utvikling og distribusjon av kunstformidling til skolelever i Troms, og engasjerer kunstnere og kulturarbeidere til samtlige formidlingsoppdrag. Kultur i Troms har blant annet mange års erfaring med distribusjon av tilrettelagte tilbud innenfor alle kunst- og kulturuttrykk. Trastad Samlinger har ambisjon om å produsere tilrettelagte produksjoner. Kultur i Troms åpner for å pilotturneer for en mulig Outsider Art-produksjon i 2019-2020.
- Katrine Strøm, Katma Produksjoner er scenekunstner og produsent, og del av kulturnæringen i landsdelen. Det har vært dialog med Strøm for intensjon om samarbeid i det å lage en produksjon med vandring i museet for skolelever, primært knyttet til Outsider Art-utstillingen.

Styringsgruppen har særlig bedt om at dette tiltaket følges opp som et bidrag til fornyet aktivitet.

8.9.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Angående intensjon om samarbeid med Katrine Strøm, Katma Produksjoner, har det ikke vært mulig for partene å finne tid til oppstart før mot slutten av prosjektet. Samtlige møter har ledet til kontakt som vil kunne munne ut i konkrete samarbeidstiltak.

8.9.2. Utdanningssystemer: Universiteter, kunstskoler og atelierer

Prosjekt har valgt å se etter konkrete muligheter for kontakt, for slik å prøve ut modeller og samtidig utvikle rollen som nasjonalt senter.

- Universitetet i Tromsø Norges Arktiske Universitet: Det ble tidlig i prosjektet vurdert hvordan det best kunne tas kontakt med Universitet i Tromsø. Det ble vurdert å avvente til det kunne konkretiseres omkring reelle samarbeidstiltak. Dette løste seg gjennom at Institutt for språk og kultur tok kontakt med Trastad Samlinger i forbindelse med et pågående forskningsprosjekt, og i tillegg et utstillingskonsept i regi av Festspillene i Nord-Norge. Denne kontakten ledet til ny kontakt, utlån til utstilling, herunder kunstteoretisk foredrag, og til at instituttet i neste omgang laget et seminar for masterstudenter ved kunsthistorie, til Trastad Samlinger. Det ble inngått dialog som legger grunnlag for et mulig videre og formalisert samarbeid.
- Trastad Samlinger initierte et forskningssamarbeid med Dikemark Museum, der det ble lagt opp til samarbeid med universitetsmiljø. Forskningsarbeidet forutsetter eksternt finansiering. Det ble søkt midler fra Norsk Kulturråd, men ikke innvilget i 2018.
- Statsarkivet i Tromsø forvalter flere arkiver etter Trastad gård, og det ble tidlig i prosjektet gjennomført et møte med Statsarkivet for å gjøre seg kjent, og få en samtale omkring hva Statsarkivet eventuelt kunne bidra med ved fremtidig forskning. Besøket bidro til bedret oversikt over arkivene etter Trastad gård, og dialog med en part som forvalter arkivene også etter deler av skolevirksomheten ved Trastad gård.
- Det ble tidlig i prosjektet gjennomført et møte med Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen har blant annet ansvar for læremidlene til grunnskolen, og forvalter også en produksjonsbase til bruk i skoleverket, herunder tilrettelagte produksjoner. Dersom Trastad Samlinger ønsker å ta en rolle som produsent av tilrettelagte tilbud til skoleverket, DKS knyttet til Outsider Art, anbefales det å ta opp igjen dialogen. Senteret har gitt uttrykk for at de ønsker videre kontakt med Trastad Samlinger.
- Grønnlandsleiret 31 B og Kunst, kultur og psykisk helse, Bergen kommune i forbindelse med utstilling i Outsider Art Street Gallery. Gjennom sporadisk kontakt med, og besøk ved, disse verkstedene, opprettholdes og utvikles nettverket knyttet til kunstnergruppen. Det er i tillegg til disse to verkstedene, også vært kontakt med bomiljøer for andre Outsider Art-kunstnere.

8.9.3. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Prosjektet har innhentet informasjon som legges til grunn for forslag til senteres arbeidsoppgaver og utøvelse av rolle. Resultatet kommer til uttrykk i kapittel 7. Senterets arbeidsoppgaver. Det å ta

kontakt med den enkelte aktør når det har vært en konkret begrunnelse, har vist seg som en egnet måte å utrede senterets arbeidsoppgaver ovenfor denne type aktører. Det belyser praksis, og noen samarbeid er det naturlig å videreføre.

8.9.4. Psykiatriske sykehus med kunstsamlinger i Norge og utlandet

Det ble tidlig i prosjektet klart at et nasjonalt senter for Outsider Art må ha best mulig kjennskap til hvor det skapes ny Outsider Art, og kunnskap om eventuelle andre historisk Art Brut- eller Outsider Art-samlinger i Norge. Et nasjonalt senter for Outsider Art bør ha oversikt over forskningsmaterialet i Norge, og bør etablere en infrastruktur som gjør at senteret i fremtiden også kan ta en overordnet rolle i å synliggjøre og informere om hva som finnes nasjonalt. Etter besøk ved Dikemark Museum, som eier en kunstsamling etter Dikemark sykehus, ble det laget et prøveprogram for kartlegging av aktivitet og historiske samlinger ved eksisterende psykiatriske sykehus i Norge, tidligere institusjoner for utviklingshemmede, samt ved medisinske museer. Gjennom denne prøvekartleggingen er det innhentet relevant informasjon. Det har økt kunnskapen om ny kunst innenfor sykehusene i Norge, og det har gitt Trastad Samlinger erfaring og verktøy knyttet til kartlegging av eldre samlinger.

8.9.5. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Prøvekartleggingen av historiske samlinger og produksjonssteder innenfor sykehusene anbefales videreført. Dette er omtalt i kapittel 7. Senterets arbeidsoppgaver.

9. POSISJONERING OG ROLLE

Samfunnsoppdraget for et nasjonalt senter for Outsider Art kan peke mot større linjer slik som likeverd og demokrati. Det er likevel et holdningsskapende arbeid som må til før Outsider Art og dens kunstnere får en likeverdig plass i samfunnet og status som kunst på linje med andre kunstfelt. Outsider Art er nesten fraværende innenfor kunstdiskursen, innenfor den offentlige arenatenkningen, innenfor offentlige tilskuddsordninger, innenfor kunstmuseene og kunstinstitusjonene. Mennesker med særlige skapende talenter blir ikke «oppdaget» eller fanget opp i ung alder, kanskje fordi de i liten grad kan nytte seg av det som tilbys på feltet, eksempelvis ved at kulturskoler ikke legger til rette for disse unge.

Ved at denne gruppen ikke er «med» i kunstfeltet, reduseres samfunnsmangfoldet. Et nasjonalt senter for Outsider Art har stort potensiale til å samlokalisere og profesjonalisere kunnskapen om outsidergruppers evner og dermed medvirke at grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming eller annen funksjonshemming blir oppnådd. Det vil kunne bidra til faglig berikelse innenfor kunst- og kulturfeltet, og skape oppmerksomhet og synergier. Det bør arbeides strategisk og målrettet på ulike områder: Politikk, visuellkunstfelt, sosialfaglig felt, samfunnsfelt, samfunnsinstitusjoner, nasjonale og internasjonale nettverk. Eksempler kan være:

Politisk:

- Bidra til at Outsider Art kommer på politisk dagsorden.
- Fremme forslag til politiske tema.
- Opptre som talsperson, og sikre at Outsider Arts stemme høres når politikken utformes.

Kunstfaglig:

- Være et nasjonalt kraftsenter for Outsider Art ved å fungere som pådriver og utvikler innenfor kompetanseutvikling knyttet til kartlegging, innsamling, bevaring og dokumentasjon.
- Fremme ideer og arbeide aktivt mot forskning på feltet.
- Formidle Outsider Art, og ha en ekspertrolle og påvirke utviklingen innenfor feltet.
- Sette kunstfaglig «dagsorden» innenfor feltet, delta i det offentlige ordskiftet.
- Være aktiv og tilstede ved konferanser

Operativt og innovativt:

- Være initiativtaker til konferanser, symposier og annet som utvikler feltet.
- Bidra til nyorientering, fornying og utvikling, og utvikle verktøy knyttet til aktiviteten.
- Ta initiativ ovenfor kunstinstitusjoner, interesseorganisasjoner og lokalmiljø i saker som berører Outsider Art-feltet og kunstnergruppen.
- Aktivt bygge opp ambassadørordning for Trastad Samlinger og Outsider Art.
- Kontinuerlig kartlegge, og være kontaktledd mot, relevante miljøer i inn og utland, være nasjonal fasilitator for Outsider Art-utstillinger fra andre land, og tilsvarende for norskproduserte Outsider Art-utstillinger og presentasjoner i utlandet. Videre ta initiativ til samarbeid i inn- og utland, og knytte seg til andre ordninger som styrker feltet.

9.1. Slik har prosjektet vurdert oppfølging av temaet

Gjennom prosjektperioden skal prosjektet, i alle sammenhenger, vurdere og besvare:

- Hvilke andre oppgaver et nasjonalt senter bør ivareta.
- Rolleutøvelse for et nasjonalt senter.
- Hvilke samfunnsoppdrag et nasjonalt senter bør rette seg mot.

10. BYGG – FRAMTIDIG NASJONALT SENTER FOR OUTSIDER ART

10.1. Prosjektets mandat knyttet til bygg

Prosjektet skal beskrive løsninger for de bygningsmessige og kvalitative behov et nasjonalt senter for Outsider Art måtte ha knyttet til Outsider Art-aktiviteten ved Trastad Samlinger, dog ikke til den historiske avdelingen. Det har likevel vært nødvendig å inkludere hensynet til den historiske avdelingen fordi denne er en viktig del av grunnlaget for Outsider Art-aktiviteten, og er lokalisert i samme bygg; Paviljong 7, sammen med den historiske Outsider Art-samlingen. I formidlingen av historien etter Trastad gård legges stor vekt på forbindelseslinjen mellom «livet som beboer på Trastad gård, mennesker definert som ikke opplæringsdyktige», til det som presenteres av Outsider Art, skapt av de samme menneskene. Denne forbindelseslinjen ønskes ivarettatt også ved utforming av ny struktur.

Det skal i dette prosjektet ikke utredes byggetiltak. Men det skal utredes hva det vil være behov for av lokaliteter og fasiliteter for et nasjonalt senter for Outsider Art, og begrunnet i dette.

10.2. Nåsituasjon

Trastad Samlinger holder til i en autentisk bo-avdeling, tidligere Paviljong 7, plassert sentralt på det opprinnelige institusjonsområdet. Bygningen er ikke formelt omfattet av vernetiltak, men som museumsbygg ivaretas den mest mulig intakt i tråd med opprinnelsen. Paviljong 7 er et egnet sted å presentere det historiske materialet, herunder kunsten som ble skapt under institusjonsfasen. I tillegg til utstillinger, bygget benyttes til kontorfasiliteter for museets ansatte og som sporadisk møterom for særskilte samarbeidsparter. I årenes løp har Trastad Samlinger, som landets eneste aktør på feltet Outsider Art, også opparbeidet ny Outsider Art, innkjøpt fra et nasjonalt og internasjonalt miljø. Det er innenfor Outsider Art at Trastad Samlinger nå legger sin tydeligste utviklingslinje, og det er i dette perspektivet at bygg, funksjoner og innhold knyttet til Outsider Art, settes i sentrum. Et nasjonalt senter for Outsider Art skal dokumentere sitt historiske grunnlag gjennom museumsenheten ved Trastad Samlinger, men skal også ha lokaliteter som berettiger rollen som nasjonal aktør, internasjonalt kontaktpunkt, publikumsarena og ikke minst ha nødvendig handlingsrom til å utvikle senteret mot en ny tid.

Det er gjort en mulighetsstudie av Paviljong 7 for å vurdere hvordan de nye behovene kan realiseres innenfor rammen av Paviljong 7, og hvordan de nye behovene, det vil si kravene til et nasjonalt senter for Outsider Art, kan realiseres fullt ut ved nåværende lokalitet. Mulighetsstudien er i tråd med Strategisk plan for Stiftelsen Sør-Troms Museum³², der det er formulert følgende mål for Trastad Samlinger frem mot 2020: *Trastad Samlinger skal være et profesjonelt og visjonært museum med sterk relevans for samfunnet gjennom kunnskapsbygging og kunnskapsformidling i feltet Outsider Art. Målet mot 2020 er å fremme debatt og kritisk refleksjon om samfunnspektiver i kultur- og kunsthistorisk sammenheng.*

Vurderingen i studien er bygget på kulturpolitiske og museumspolitiske mål. Mulighetsstudien ble avgrenset til å gjelde vurdering av bygningen Paviljong 7: egnethet og beliggenhet, samt beskrivelse av alternative løsninger.

Det er en ambisjon at Outsider Art skal innta kunstscenen i Norge. Derfor vil mulighetsstudien peke på forslag som kan gi nødvendig kraft til utviklingen. Mulighetsstudien tar utgangspunkt i at en slik prosess

³² Strategisk plan for Stiftelsen Sør-Troms Museum frem mot 2020

vil ta flere år, derfor er det naturlig at det pågående prosjektet sikter mot et konsept som bygger de lange linjene frem mot en egen arena.

Like viktig i Trastad Samlingers arbeid er utviklingen omkring det historiske grunnlaget til Outsider Art-initiativet her til lands; Paviljong 7 og historien som Trastad Samlinger forvalter. Hensynet til samlingen og dens kontekst, og behovet for oppgradering av Paviljong 7, er gitt vekt i mulighetsstudien.

Formålet med mulighetsstudien har vært å belyse konsekvenser knyttet til utforming og lokalisering av et fremtidig nasjonalt senter for Outsider Art i museumsavdelingen Paviljong 7 sett opp mot de forutsetninger som knytter seg til fremtidig utvikling av Outsider Art-feltet. Mulighetsstudien har vært benyttet som grunnlag for styringsgruppen til å ta beslutning om hvilket alternativ som best kan imøtekomme rolle og funksjon for et nasjonalt senter for Outsider Art.

Det har tidlig vært klart at kapasiteten ved Paviljong 7 allerede er fullt utnyttet, og at det stadig økende Outsider Art-fokuset kan gå på bekostning av den kulturhistoriske fortellingen, og ikke minst bygningens bruksområde. Det har også vært et motsatt argument, at en større satsing på Outsider Art og rollen som nasjonalt senter, ikke er tjent med å tilpasses den historiske, autentiske bygningen. Bygningen har sin egen institusjonsatmosfære som skaper et sterkt preg på miljøet. Bygningen er laget for boformål, ikke museums- eller galleriformål, og den er laget en tid da universell utforming ikke var vektlagt på samme måte som i dag.

I mulighetsstudien er drøftet faglige og logistiske konsekvenser ved en utvidet Outsider Art-aktivitet, sett opp mot forutsetninger knyttet til Paviljong 7. En utvidet Outsider Art-aktivitet kan eksempelvis være økt innsamling av kunstgjenstander, økt formidlingsareal, økt bemanning og økt produksjon av vandreutstillinger osv. Slike utvidelser av aktivitet vil legge beslag på mer areal, som igjen begrenser muligheten for den museale presentasjonen.

I arbeidet med utredning av lokaliteter, legges også til grunn Stiftelsen Sør-Troms Museums vedtekter³³ slik det angir retning på arbeidet med Outsider Art: *Ut fra et lokalt og nasjonalt perspektiv bidra til å fremme allmennhetens forståelse for livsvilkårene til mennesker med psykisk utviklingshemming, og fremme stolthet over, og bevissthet om, egen historie og evne til utvikling hos mennesker med psykisk utviklingshemming. Som skal gi muligheter for at psykisk utviklingshemmede kan bli utøvende kunstnere, og få sine arbeider presentert i det offentlige rom.*

Dette representerer en verditenkning som skal tillegges vekt. Trastad Samlinger har gjennom hele sin Outsider Art-satsing, vært avhengig av andre museer og gallerier for å kunne vise sin Outsider til et større publikum. Outsider Art er et «nytt» og ukjent felt i Norge, feltet har ikke vunnet frem i kunstmuseene og kunsthallene, som styrer i tråd med egne mandat og formål. Det gjør formidlingen av Outsider Art lite forutsigbar. Det kan bety bruk av eksterne arenaer som ikke holder god nok kvalitet. Det er en ikke ønsket situasjon. Det bør i dag være en selvfølge at et nasjonalt senter for Outsider Art disponerer sitt eget galleri, og med de funksjoner et fullverdig galleri har – på linje med andre museer som har visuell kunst som et av sine ansvar. Dette understrekes særlig fordi det i Norge ikke finnes andre museer, kunsthaller eller gallerier for Outsider Art. Dette argumenterer for at det bør komme på plass et eget visningssted for nasjonal Outsider Art innenfor rammen av et nasjonalt senter for Outsider Art.

De tekniske beskrivelsene i mulighetsstudiet er basert på anbefalinger fra rådgivende bygningsteknisk ingeniør Hinnstein AS og Harstad Luftteknikk AS. Begge tilbud vedlagt rapporten. Befaringene baserer seg på visuelle observasjoner, tilgjengelige byggetegninger, dokumentasjon fra tidligere

³³ Stiftelsen Sør-Troms Museums vedtekter av 25.02.2016 s. 1

renoveringstiltak, samt de ansattes observasjon om endring i bygningens tilstand over tid. Tekniske beskrivelser i mulighetsstudien kun er ment å gi et *tilstrekkelig* situasjonsbilde, samt anslagsvis kostnadsberegning for de viktigste renoveringstiltakene ved Paviljong 7.

10.3. Pop up-galleriet Outsider Art Street Gallery

Sør-Troms Museum har, parallelt med prosjekt Konseptutvikling, gjennomført et prosjekt med et temporært, og frittstående Outsider Art Street Gallery, i sentrum av Harstad. Arbeidet med etablering og innholdsutvikling, og ikke minst publikumseffekten ved galleriet, har gitt erfaringer som kan nyttes når det skal utredes lokalitet for nyere Outsider Art. Oppsummert kan man si dette om Outsider Art Street Gallery:

Gallerikonseptet er skreddersydd som temporært tiltak, det er et «street gallery», beliggende i bysentrum med lett adkomst fra gateplan. Visuelt tiltrekker galleriet seg publikum, utstillingene er publikumsvennlige, og er også barnevennlige uten å være tilrettelagt spesielt for dette. Galleriet har «nyhetens verdi», og har fri entré. Det er høy lokal oppslutning, og galleriet besøkes av utenbys folk, også gruppebesøkende og skolelever. Årsakene til den store oppslutningen omkring galleriet, kan blant annet være at galleriet er sentralt plassert og på gateplan, har gratis entré, er godt synlig i gatebildet og virker innbydende. Samtidig representerer det noe nytt. Intensjonen med galleriet er å utvide forståelsen av hva Outsider Art kan være; det er et sted for publikumsmøter, utprøving av prosjekter, fagformidling og kunstformidling.

Galleriet ble som planlagt avsluttet i 2018, etter ett års aktivitet. Erfaringer fra pop up-galleriet tas med i den videre diskusjon om lokalisering av en ny visningsarena for nasjonal Outsider Art. Galleriet er tilrettelagt ut fra en museumsmodell, mer enn en gallerimodell. Et tradisjonelt galleri finansierer vanligvis aktiviteten ved kunstsalg, og henvender seg gjerne til kjøpesterke grupper. Dette vil oftest påvirke galleriets programmering. I Outsider Art Street Gallery, derimot, er det prøvd ut modeller som er i tråd med museenes mål, eksempelvis slik som å henvende seg til hele publikumsbredden. Det har resultert i en «åpen dør» til publikum, også de som ellers ikke oppsøker kunstgallerier. Et galleri åpner for nye ideer, setter i gang kreative prosesser, og bidrar til kompetanse og innholdsutvikling. Effekten av Outsider Art Street Gallery viser at denne kunsten er blitt tatt godt imot av publikum. Den har også gitt drahjelp til arbeidet med konsept for Nasjonalt senter for Outsider Art fordi det har gjort det mulig å vise en større bredde av Outsider Art enn det som har vært mulig å få til i nåværende lokaler. Det har åpnet for et større publikum, og har fanget opp et spisset fagmiljø og politisk miljø, som begge er viktige for Trastad Samlinger i det videre arbeid med å gi Outsider Art en sterkere posisjon i Norge. Oppslutningen omkring galleriet forteller også at Harstad fortsatt har identitet til denne type kunst.

Galleriprojektet viser at Outsider Art virker godt side om side med profesjonell kunst, i dette tilfellet side om side med Galleri NordNorge som profesjonell kunstarena, Galleriet har samhandlet med prestisjefestivaler som Festspillene i Nord-Norge og Iliosfestivalen, begge samtidsrettede festivaler med profesjonell kunst som hovedinnhold. Slik har galleriet vært med på å utfylle kunstmangfoldet, også sammen med Harstad kunstforening, pop up-kunst som ofte følger av festivaler, Street Art, som preger bybildet i Harstad, og den nye Kunststien langs sjøen. Alle disse kunstaktørene er gjensidig med på å gi plass til kunsten, og forsterker hverandre og forsterker publikums forhold til visuell kunst.

Kunst, kultur og underholdningssoner er et politisk verktøy, en markedsføringsstrategi og målrettet kulturinvestering for byer og regioner.

Et nytt visningssted for Outsider Art vil bli et velkomment bidrag inni et slikt miljø.

Outsider Art inn i slike prosesser understreker også verdien og viktigheten av rettferdig utvikling.

10.4. Refleksjoner; muligheter og utfordringer

Trastad Samlinger er viktig i dokumentasjonen av en nasjonal, regional og lokal historie som trekker linjer frem til i dag. Den dokumenterer nær fortid, og har fortsatt sterk samfunnsrelevans. Trastad Samlinger – Paviljong 7 - er unik, og har enda et stort utviklingspotensial som vil kunne styrke museets faglige rolle og attraksjonskraft. Historien om skoleforsøket på Trastad, og resultatet av det, er en selvstendig historie som bør forsterkes. Den bør ikke inngå for mange kompromisser, men fremstå som stor og betydelig innenfor helheten av Outsider Art-feltet. Institusjonsatmosfæren er et sterkt og mye benyttet virkemiddel i fortellingen om Trastad Samlinger. Det må vurderes de konsekvenser som følger ved å ta inn andre typer historier som kan komme til å utvanne stedets egenart. Det bør i et Outsider Art-perspektiv heller sees på hvordan Trastad Samlinger kan beholde sin identitet, og fylle rollen som del av en større fortelling. Det at Trastad historiske kunstsamling i ettertid er tolket inn i, og gitt betegnelsen, Outsider Art, løfter frem flere dimensjoner, og må nyttes på en relevant måte. Det vil også styrke det nasjonale momentet totalt sett. Dette skal ikke stå i motsetning til å også kuratere og formidle annen og nyere Outsider Art i bygningen.

Outsider Art-feltet på sin side, bør presenteres i omgivelser som gir plass til hele bredden av feltet. Ved Paviljong 7 er stedets historie så sterkt tilstede i bygningen, at det begrenser mulighetene for den nye kunsten. Paviljong 7 er bygget for sitt spesifikke institusjonsformål, og er fysisk og logistisk utfordrende. Rommene er små, det er mange trapper, det er lav takhøyde, og det er ikke disponibelt areal. Ved å ta inn mer kunst, vil det måtte skje på areal der museets egen historiske kunstsamling er presentert, og på areal museet i en fremtid vil kunne trenge for å vokse.

Det å få økonomisk bærekraft er en utfordring for et kultur- eller museumsanlegg. Det gjelder både knyttet til eiendom og til drift og utvikling. Langsiktige løsninger, alternative modeller for finansiering som også inkluderer private aktører, kan gi løsninger.

10.4.1. Om Paviljong 7 og stedets potensial

Paviljong 7 ligger sentralt plassert på området som en gang var Trastad gård, Nord-Norges Åndsvakehjem. Bygningens eksteriør, den ene bo-avdelingen og fellesonene i bygningen er intakte slik bygningen fremstod til den ble utsatt for brann og fraflyttet i 1985. Bygningen stod urørt fem til den ble istandsatt som museum i 1996. Den andre bo-avdelingen i bygningen, som i dag benyttes til kontor og utstillinger, har hoveddelen av sitt interiør intakt, men med noen bygningsmessige tilpasninger til personal- og publikumsbruk. Dette er perspektiver som gjør Paviljong 7 unik på sitt felt:

- Et besøk i Paviljong 7 berører, og bidrar til en dypere forståelse for historien. Trastad Samlinger formidler den lokale historien til Trastad gård, og om dagliglivet innenfor institusjonen. Paviljong 7 er også en del av en større, nasjonal sosialpolitisk historie, og om omsorgen for utviklingshemmede mennesker i Norge.
- Skoleforsøket på Trastad gård startet i 1958 som et nyskapende og mangeårig program for en utvalgt gruppe ungdommer, og der det kunstneriske elementet stod i sentrum for aktiviteten. Aktiviteten utviklet flere kunstnerskap og etterlot en stor samling kunstobjekter, i dag den

historiske Outsider Art-samlingen ved Paviljong 7. Dette er den eneste, sluttede Outsider Art-samlingen i Norge, laget av mennesker med utviklingshemming. Rundt aktiviteten stod en gruppe pionérer som banet vei for nye ideer, og som var med på å endre samfunnets syn på psykisk utviklingshemmede.

Nærmere 40 år etter at kunstaktiviteten startet, ble Trastad Samlinger i 1996 etablert som museum. Det var den første institusjonen i Norge som tilnærmet seg Outsider Art.

Disse nevnte perspektivene er alle sentrale begrunnelser for at Paviljong 7 skal bevares og utvikles som museum og publikumsarena for historisk Outsider Art.

10.5. Tre alternative konsepter for Nasjonalt senter for Outsider Art

Det ble i mulighetsstudien utredet tre alternative konsepter for bygg:

Alternativ 1:

Viderefører aktiviteten innenfor dagens ramme forutsatt omprioriteringer og langsiktig økning av driftsøkonomi, og med vekt på oppsøkende aktivitet av mindre format. Ingen egen ny visningsarena.

Alternativ 2:

Nasjonalt senter for Outsider Art situeres i Paviljong 7, som i dag, men med sterkere branding og med større bruk av arealet til senterfunksjonen, også med mulige bygningsmessig inngrep for å få i verk flere funksjoner. Eventuelt vil et visningsrom måtte bygges inn i eksisterende rom, noe som tilsier småformat utstillinger.

Alternativ 3:

Nasjonalt senter for Outsider Art skal bestå av to enheter; et visningssted i Harstad for nasjonal Outsider Art, og Paviljong 7 på Borkenes i Kvæfjord, som ytterligere styrkes som museum ved at arealet til formidling og museal aktivitet kan utvides. I dette alternativet er det lagt til grunn at det skal være en tydelig akse mellom disse to enhetene, og at museumsavdelingen representerer «røttene» til museets aktivitet med ny Outsider Art. Det legges også til grunn at Paviljong 7 må ha omfattende oppgraderinger for å bevare bygning og samlinger, og for å sikre publikumsfunksjoner. Det må lages løsninger for universell utforming og inkluderende design. Dette kan best løses ved et tilbygg med alle nødvendige publikumsfunksjoner, og kontor- og møtefunksjoner for ansatte.

Alle tre alternativer vil måtte ivareta omfattende nasjonal virksomhet i tillegg til stedlig funksjon. Det betyr at all lokal aktivitet må sees opp mot nasjonalt oppdrag og nasjonal tilstedeværelse. Det er ressurskrevende å holde en lokal arena kombinert med å betjene et nasjonalt område, både økonomisk og med hensyn til faglige ressurser. Det må tenkes kostnadseffektivt omkring tilstedeværelse «ute» i landet, og lokalt. Det å få tilgang på eksisterende nettverk, også fra flere sektorer, vil kunne øke aktiviteten ute.

10.5.1. Valg av alternativ – fordeler og utfordringer

Alternativ 3 ble valgt av styringsgruppen. Alternativet omfatter oppgradering av Paviljong 7 og etablering et visningssted i Harstad. Det anbefales også et tilbygg for publikumsfunksjoner og kontorfunksjoner ved Paviljong 7. Alternativet med to enheter fremstår som den faglig sett beste løsningen fordi ny Outsider Art, og den nasjonale rollen blir tydelig og mer synlig. Museet vil kunne møte et større publikum også et større internasjonalt miljø på denne arenaen, kunnskapen spres mer, og anerkjennelsen for Outsider Art i samfunnet økes. Møter mellom kunsten og publikum er et viktig argument, fordi Outsider Art fremfor alt har en sterk verdi i sin samtid.

Verdien av den kunsthistoriske samlingen på Paviljong 7 må optimaliseres. Et ledd i denne modellen er å lage et tydeligere skille mellom Paviljong 7, og ny Outsider Art. Det vil styrke konseptet dersom Paviljong 7 får «tilbake» sin egenart, og at den historiske Outsider Art-samlingen får spisset sin identitet i Norge, på samme måte som tilsvarende eldre samlinger ved museer andre steder i Europa. Forbindelsen mellom bo-avdelingen og galleriutstillingen i 3.etasje bør forsterkes. En ny oppbygging av utstillingen kan tydeliggjøre dette grepet.

Paviljong 7 må fremheves som et unikt bygg med nasjonal verdi, forsterket med kunstsamlingen.

Et tilbygg ved Paviljong 7 vil løse de fleste publikumsutfordringene ved at det innføres universell utforming. Dette er et viktig moment fordi bygget i dag ikke gir rullestolbrukere tilgang til hoveddør, de som ikke kan benytte trapper er avhengig av bistand fra personal for å benytte løfteplattformen, og rømningsveiene i byggets 3. etasje ikke sikret med egne brannceller. Dette diskriminerer publikum og ansatte som sitter i rullestol eller er bevegelseshemmet. Et nasjonalt senter for Outsider Art bør være den fremste til å ha tilgjengelighet tilrettelagt for alle. I dette perspektivet må det også tas med i vurderingen at løfteplattformen (dagens heisanordning) er lite funksjonell knyttet til daglig drift ved at den ikke går til mellometasjer eller til kjeller, der begge gjenstandsmagasinerne er, og kan heller ikke benyttes til å frakte større objekter. Den ble installert i år 2000, og krever stadig mer vedlikehold.

11. UTREDE FREMTIDIG KONSEPTER FOR UTSTILLING

Fremtidige konsepter for utstillingsdesign krever et mer dyptgående faglig forarbeid enn prosjektet kan utrede. Utstillingskonsepter anbefales å utvikles ut fra organisasjonen etter en egen analyse. Det må dessuten endelig avklares hvordan rommene i Paviljong 7 skal disponeres, og det må være klargjort om det kommer på plass nye utstillingsarealer for nasjonal Outsider Art. Trastad Samlingers basisutstillinger er fra 1996 og 2000. Museumsutstillingen er dessuten mangelfull ved at deler av den opprinnelige utstillingen er tatt bort. Potensialet for å lage ny formidling er stort, og det er en god anledning å løse dette i helhet når hele museet står foran en endring.

Styringsgruppen har uttrykt særlig ønske om å få presentert forslag til nye konsepter for presentasjon av Outsider Art-samlingen. Det har vært vurdert av prosjektledelsen som lite hensiktsmessig å bruke tid på å utarbeide denne type konsepter uten et kuratorisk grunnlag, noe som må gjøres som del av et større bilde av Trastad Samlingers samlede presentasjon. Det er likevel laget to konsepter som mer viser alternative måter å anvende utstillingsrommet; den ene som en omstrukturering av dagens utstilling, men med noen nye elementer, den andre er en opplevelsesvandring i eksisterende utstilling, med noen rommessige endringer. Prosjektledelsen har tolket styringsgruppens ønske om å se nye konsepter som del av en prosess for å fornye samlingspresentasjonen. Særlig opplevelsesvandringen er bedt om videre bearbeiding.

11.1. Målgrupper ved Trastad Samlinger - lokalt og mobilt

Som museum skal det som utgangspunkt arbeides mot hele bredden av publikum. Det kan likevel velges ut noen særskilte grupper for lokal og/eller mobil aktivitet, der det skreddersys formidlingsprogrammer. Trastad Samlinger har erfaring fra hvilke publikumssegment som oppsøker museet.

11.2. Publikum som oppsøker Paviljong 7

- De er spesielt interesserte publikummere.
- Fagfolk i tjeneste.
- Besøket går via «obligatoriske» ordninger som interessegrupper på regulære besøk eksempelvis historielag, pensjonistforeninger, skole- eller helsefaglig miljø, studenter, skoleprogrammer. Skoleklasser som har innarbeidet årlig besøk, og tilfeldige barnehage- og skolebesøk.
- De har eksplisitt kulturhistorisk interesse på feltet.

11.3. Publikum som mangler

- Lokalbefolkning
- Turister enkeltpersoner
- Turoperatører
- Barnefamilier

De kommer ikke fordi:

- De kjenner ikke til museet Trastad Samlinger eller feltet Outsider Art
- Museets tema er ikke interessant for dem
- For tungvint å komme seg til Trastad Samlinger
- Ingen andre attraksjoner i nærheten som styrker interessen
- Utstillingene er lite fornyende (lokalbefolkning)
- Er ikke familievennlig, barnevennlig eller ungdomsvennlig som ordinær besøkende
- Museet mangler publikumsfasiliteter

12. UTVIKLE KONTAKT MED PARTNERE SOM KAN BIDRA MED FRAMTIDIG SAMARBEID

Det å utvikle kontakt med partnere som kan bidra med framtidig samarbeid må legges an på det som skal være senteret oppgaver og rolle. Det har vært grunnlaget for den utadrettede kontakten. Men det er også tatt kontakt med parter som ville ha betydning for prosjektgjennomføringen, og parter som ville kunne ha betydning for videre utvikling, uten at det legges opp til samarbeid. Informasjonsdeling har også vært et motiv for det å ta kontakt.

13. PROBLEMFORMULERING

13.1. Mangler ved Trastad Samlinger for å kunne utøve rollen som nasjonalt senter

For å samle trådene ved slutten av grunnlagsarbeidet er det hensiktsmessig også å se på underliggende problemer eller potensielle utfordringer som vil kunne påvirke negativt i det videre arbeid.

13.1.1. Faglig rolle, aktivitet og økonomi

- Trastad Samlinger mangler en organisasjon som er tilpasset nasjonale oppgaver. Det vil si det mangles økonomi til etablering av flere fagstillinger og utøvelse av operative oppgaver i landet. I dag har organisasjonen ressurser til å ivareta lokal og regional aktivitet, og kun sporadiske nasjonale aktiviteter.

13.1.2. Konsekvenser/alvorlighetsgrad

- Trastad samlinger har på sikt ikke bærekraft til å gjøre nasjonale tiltak.
- I dag har Trastad Samlinger et landsdelsoppdrag å ivareta knyttet til avtaleverk periodisk reforhandling. Landsdelsoppdraget er en viktig forpliktelse som skal følges opp for å forsvare tilskuddet gjennom tilleggsavtalen knyttet til Den nordnorske kulturavtalen.
- Den historiske Outsider Art-samlingen er ikke registrert i database, og er ikke magasinert forskriftsmessig. Dette etterslepet må innhentes dersom samlingen skal kunne bevares og nyttes i fremtiden. Det å ikke prioritere samlingen vil føre til at samlingen over tid, forringes. Det vil også bety at Trastad Samlinger, som eneste aktør i landet på feltet, må vurdere å ikke kan ta hånd om viktige Outsider Art-verk eller verk som ellers vil gå tapt.
- Det kan bety kompetansetap i organisasjonen dersom utviklingsarbeidet omkring Outsider Art forsvinner som følge av små ressurser. Det vil være et tap for nasjonen dersom feltet ikke ivaretas

13.1.3. Dette mangler lokaliteten Paviljong 7

- Har betydelige fuktskader, mangler ventilasjonsanlegg i alle publikumsarealer, og har sjenerende lukt i lokalene som raskt setter seg i klær og gjenstander. Publikum uttrykker ubehag ved dette.
- Ikke tilrettelagt sikret rømningsvei for rullestolbrukere i 3. etasje, galleriet.
- Ikke tilgang fra hovedinngang til utstillingene for rullestolbrukere. Må bruke sideinngang gjennom møterommet. Det samme gjelder for toalett, som ligger i kontorfløyen.
- Ikke plass til å utvide utstillingene, noe som setter grenser for utviklingen av museets presentasjon.
- Ikke arealer skiftende presentasjon av nyere, nasjonal Outsider Art.

- Ikke klimaregulering i noen av utstillingsarealene, og i deler av magasin.

13.1.4. Følger/alvorlighetsgrad

- Bygningskadene forverres år for år, noe som skader en verneverdig bygning og bevaringsverdige kunstgjenstander.
- Det kan føre til at publikumsbesøket reduseres i og med at gruppebesøk og skoler, som er museets hovedgruppe, velger bort Trastad Samlinger dersom tilgjengelighet og inneklime oppleves ubehagelig. Det kan også ha negativ påvirkning for personalsituasjonen.
- Publikum krever akseptable fasiliteter, i dag er publikumsfasilitetene ikke tilstrekkelig gode. Trastad Samlinger vil kunne tape i konkurransen.
- I en tid der det ved museene arbeides for likeverdig tilgang, vil Trastad Samlinger risikere at deler av publikum ikke kommer fordi det er for lite tilrettelagt, også tape omdømme.
- Dersom en brannsituasjon skulle oppstå, vil det kunne ha alvorlige konsekvenser for eventuelle rullestolbrukere i 3. etasje. I dag må disse besøkende gjøre besøket på egen risiko.
- Det mangler plass til å fornye utstillinger og presentasjon til lokalt publikum. Det kan innebære at lokalt publikum uteblir.

14. AVSLUTNING UTREDNING

14.1. Refleksjoner

Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum har arbeidet målrettet med tema Outsider Art og utviklet organisasjonens kompetanse og nettverk med mål om å bli et nasjonalt senter for Outsider Art. Det er lagt opp formidlingstiltak som underbygger satsingen, og det er gjennomført nasjonalt og internasjonalt rettede tiltak. Det er gjort utredning knyttet til kunstnergruppen, og laget et kunstfaglig grunnlag for arbeidet med Outsider Art gjennom et tidligere prosjekt. Outsider Art Street Gallery har også vært et tiltak som del av en lengre prosess. Prosjekt Konseptutvikling er det sist gjennomførte tiltaket for å gjøre organisasjonen klar til rollen som nasjonalt senter.

Prosjektet vurderer at Trastad Samlinger, Sør-Troms Museum har gjort det som har vært mulig med de ressursene museet har hatt til rådighet, for å tydeliggjøre at de kan bekle og ivareta rollen som nasjonal aktør. Tiltakene har bidratt til synlighet av det norske Outsider Art-feltet regionalt og nasjonalt og internasjonalt. Likevel har dette ikke gitt nødvendig uttelling når det gjelder økonomi for å ta fatt på nasjonale oppgaver.

Museet vil ikke kunne ivareta den nasjonale rollen fullt ut uten mer ressurser fordi slike tiltak vil påvirke driften negativt over tid. Eksempelvis Outsider Art-samlingen, som har et stort etterslep på magasiner, registrering i database og digitalisering. Samlingsforvaltning må ivaretas for å sikre museets grunnlag for forskning, formidling, og for museets videre eksistens. Og for å ivareta den lokale og regionale oppgaven med å forvalte materialet etter Trastad gård.

Dersom Outsider Art er viktig for samfunnet så må rollen som nasjonal aktør tildeles offisielt. Om det ikke skjer, har Norge sagt nei til kunsten og kulturen Outsider Art representerer, og likeverdet knyttet din denne kunsten, til denne gruppen kunstnere, og til deres plass i det norske samfunnet.

Fordi Sør-Troms Museum er de eneste i Norge som har arbeidet ytterligere med denne kunstretningen på et nasjonalt og internasjonalt nivå, står museet derfor i en særstilling til å påta seg oppdraget. Museet har utredet et nasjonalt konsept, men for å virkeliggjøre det konseptet, trenger Sør-Troms Museum de nødvendige ressursene.

14.2. Endelig problemformulering

- **Outsider Art tilhører ikke det offisielle visuellkunst-feltet, har ingen egen, utbygd nasjonal infrastruktur. Feltet Outsider Art trenger nasjonalt politisk engasjement og politisk handling for å få plass i politiske styringsdokumenter.**
- **Sør-Troms Museum ved Trastad Samlinger er gjennom de offentlige tilskuddene tilkjent rollen som nasjonal aktør for Outsider Art, men har ikke fått tilgjengelig økonomi til store, nasjonalomfattende oppgaver. Sør-Troms Museum trenger et tydelig nasjonalt mandat og tilstrekkelig med økonomi til å utøve oppgaven.**

14.3. Konsekvenser og gjennomføring

Dette er følgene dersom Sør-Troms, Trastad Samlinger ikke får fortsette arbeidet:

- Samfunnet taper kunst og kulturhistoriske verdier
- Samfunnet taper kunnskap om et spesifikt kunstfelt
- Samfunnet får ikke utnyttet kompetansen som er ervervet ved Trastad Samlinger de siste 20 år
- Det blir ingen endring for aktører som i dag står «utenfor»

Dette er behovet for Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger for videre arbeid mot nasjonalt senter:

- At Outsider Art-feltet og kunsten blir kjent for politisk miljø, fagfelt og publikum
- At Outsider Art -feltet blir anerkjent som et kunstfelt
- Et definert samfunnsoppdrag og økonomi til å ivareta og utvikle på feltet
- Arenaer for formidling av Outsider Art i Norge, enten egne *eller* tilgang på arenaer med profesjonalitet i alt av rammer og infrastruktur

Dette ønsker Trastad Samlinger å oppnå i arbeidet med Outsider Art:

- At Outsider Art blir forstått som en naturlig del av kunstfeltet
- At Trastad Samlinger får nasjonal status som «formaliserer tilgang» til Outsider Art -miljøer
- At Trastad Samlinger får styrket økonomi til ivaretagelse og utvikling på feltet

14.4. Hvilket tiltak anbefales, og hvorfor:

Viktigste tiltak nå er å arbeide med:

- Politisk rettet strategi
- Igangsette tiltak som har en tydelig nasjonal intensjon
- Utarbeide et kunnskapsgrunnlag basert på prosjektets erfaringer og museets kunnskap
- Igangsette tiltak som gjør at nåværende kunstsamlinger revitaliseres og brukes aktivt

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring av rollen som nasjonal aktør:

- Finansiering for økt drift er en forutsetning
- Finansiering til de første trinnene i gjennomføringen; forprosjektmidler
- Holde fokus på konseptets økonomiske bærekraft og mulighet
- Plan for gjennomføring - langsiktig tidshorizont med kontinuerlig utvikling mot målet
- Forankring i miljøer som kan drive prosessene
- Forankring hos ledelsen, og holde prioritet over tid
- Lokal oppslutning som understøtter prosesser og åpner muligheter

Hva er gevinsten for Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger og hva vil det bidra til:

- Trastad Samlinger får en nødvendig revitalisering og oppgradering som fremhever det unike som kan hevde seg nasjonalt og internasjonalt som Norges historiske Outsider Art -samling og som et nasjonalt kulturbygg/kulturbygg med nasjonal verdi.
- Trastad Samlinger løser en nasjonal oppgave med stor samfunnsverdi, og går i spissen for noe som kan endre forutsetningene for kunst i det offentlige rom
- Trastad Samlinger tiltrekker seg nytt publikum på nye arenaer, og kan profitere på å være del av to systemer: det museale og kulturhistoriske og ny kunst

Hva innebærer det å gjennomføre prosessen mot nasjonalt senter:

- At organisasjonen er økonomisk og faglig rustet, og vil drive prosessen fremover
- At organisasjonen innretter all sin aktivitet i retning nasjonalt senter, men sikrer samling og bygg og sørger for en solid plattform for oppgaven
- At organisasjonen har en person med særlig ansvar for prosessen
- At oppslutningen fra «talspersoner/supportere» ikke avtar, men øker
- At tema aktualiseres ofte og på nye måter

15. VEDLEGG

Vedlegg som følger rapporten

- Vedtak Styret ved Sør-Troms Museum
- Vedtak Harstad kommunestyre
- Vedtak Kvæfjord kommunestyre
- Mulighetsstudie Paviljong 7 TS
- Tilstandsrapport pristilbud renovasjon Paviljong 7 fra Hinnstein AS
- Pristilbud ventilasjon Paviljong 7, Harstad Luftteknikk AS
- Referat studietur Art-Brutmuseer i Europa 2017
- Referat seminar/studietur - Bethlem Museum 2018
- To formidlingsmodeller med profesjonelle kunstnere
- Konsept Artist in Residence

Vedlegg som ikke følger rapporten

- Grunnlag for forskningsprotokoll ifm søknad om forskningsmidler Dikemark Museum
- Delplan forskning Trastad Samlinger
- Funn fra kartleggingen av historiske samlinger i Norge
- Spørreliste for kartlegging av historiske samlinger i Norge
- Kartlegging av historiske samlinger ved andre institusjoner og sykehus
- Brev til tilrettelagte kunstnerveiledete verksteder – spørring
- Skjema senterets oppgaver - spørring
- Utstillingsprogram 3. etasje Paviljong 7
- Oversikt mobile tiltak/aktiviteter for nasjonalt senter for Outsider Art
- Trastad Samlinger innspill til Samfunnsløftet Sparebank1NN
- Velkomstord til avslutning Outsider Art Street Galle
- Åpningstale for Outsider Art Street Gallery
- Ungt spor – om bruk av Instagram

Sluttnote¹ : Det er for referansehenvisningene lagt opp til at leseren enkelt skal kunne hente bakgrunnsinformasjonen, eksempelvis ved å henvise til nettsider og digitale publiseringer. Derfor er referansestilen lagt opp i en forenklet form.

16. REFERANSELISTE

Barne- og likestillingsdepartementet, NOU (2016:17) *På lik linje— Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming* Link hentet oktober 2018 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

Bethlem Museum of the Mind. Link til hjemmeside hentet oktober 2018. <https://museumofthemind.org.uk/>

Collection de l'Art Brut. Link til hjemmeside hentet oktober 2018. <https://www.artbrut.ch/>

Direktoratet for forvaltning og IKT, *DIFI Prosjektveiviseren*. Sist oppdatert: 11.02. 2019 <https://www.prosjektveiviseren.no/konseptfasen>

Holmesland Hilde, *Museets samfunnsrolle*, Museumsseksjonen, Kulturrådet, 2013, <https://www.kulturradet.no/documents/10157/239d827f-0d57-4cfd-a0cf-fe8cc8eba7e3>

In Futures *Fremtidens kultur i et brukerperspektiv*, Rapport 2018. Link hentet oktober 2018 https://www.regjeringen.no/contentassets/8fa17aa605964297959ce0ddbee82512/infuture_fremtidens-kultur-i-et-brukerperspektiv_.pdf

Kulturdepartementet, *Kulturpolitikken*, Artikkel | Sist oppdatert: 07.09.2017 <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/kultur/id2001223/>

Kulturdepartementet. *Lov 29. juni 2007 nr. 89 om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova)* Link hentet oktober 2018 Lover | Dato: 29.06.2007. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Kulturlova/id600681/>

Kulturdepartementet. Meld. St. 10 (2011–2012) *Kultur, inkludering og deltaking. Kultur, inkludering og deltaking*. Link hentet oktober 2018 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-10-20112012/id666017/>

Kulturdepartementet. Meld. St. 23 (2011–2012) *Visuell kunst. Visuell kunst*. Link hentet oktober 2018 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-23-20112012/id680602/>

Museum Gugging. Link til hjemmeside hentet oktober 2018. <http://www.gugging.at/de>

Museum Gugging, kunstnere. Link hentet oktober 2018 <http://www.gugging.at/en/gugging-art/gugging-artists>

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. Link til hjemmeside hentet oktober 2018 http://www.nasjonalmuseet.no/no/besok_oss/visningssteder/landsdekkende_program/

Nordnorsk Kunstmuseum, *Nordnorsk kunstmuseums vedtekter*. Link hentet oktober 2018 <https://www.nnkm.no/nb/content/nordnorsk-kunstmuseums-vedtekter>

Norsk ICOM. *ICOMs statutter, artikkel 3, paragraf 1*. Link hentet april 2019 <http://norskicom.no/hva-er-icom/vedtekter/>

Norsk Kulturråd, *Norsk Kulturråds museumsstatistikk 2016* s. 8, 12 https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/museumsstatistikken_2016

Norsk Kulturråd. *Utviklingsprogram for museum*. 2018. Publisert 29.11.2017 Sist endret 01.03.2018 <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene>

Samarbeidsråd for kultur og reiseliv. *Innspillsrapport 1, august 2018*. Link hentet oktober 2018 <https://www.regjeringen.no/contentassets/6527032827bd4970ac0f00c6675fc69b/innspillsrapport-nr-1--->

[samarbeidsrad-for-kultur-og-reiseliv-2017-2019--27-aug-2018-3.pdf](#)

Sammlung Prinzhorn. Link til hjemmeside hentet oktober 2018. <https://prinzhorn.ukl-hd.de/index.php?id=84&L=8>

Sør-Troms Museum, *Stiftelsen Sør-Troms Museums vedtekter av 25.02.2016* s. 1

Sør-Troms Museum *Strategisk plan for Stiftelsen Sør-Troms Museum frem mot 2020* s. 9

Sør-Troms Museum, *Søknad Konseptutvikling nasjonalt senter for Outsider Art 2017-2019*. s. 1 og 5

Sør-Troms Museum. Trastad galleri. Lenke hentet oktober 2018 <http://stmu.no/Trastadsamlinger/Eksterne>

The Museum of Everything. Link til hjemmeside hentet oktober 2018
<http://www.musevery.com/exhibitions.html>

Troms fylkeskommune, *Fylkesrådets politiske plattform Et sterkere nord. 15.06.2017*. Fylkesrådet i Troms. Link hentet oktober 2018. <http://www.tromsfylke.no/media/3499/et-sterkere-nord-endelig-versjon-13-06.pdf>

Troms fylkeskommune. *Handlingsplan for visuell kunst i Troms 2011-2014*. Link hentet oktober 2018.
http://www.tromsfylke.no/media/1839/handlingsplan-for-visuell-kunst-i-troms-2011-2014_norsk.pdf

Troms fylkeskommune, *Handlingsplan for kvensk språk og kultur 2017-2020*. Link hentet oktober 2018.
<http://www.tromsfylke.no/media/117457/kvensk-handlingsplan-norsk-nett.pdf>

Troms fylkeskommune, *Den nordnorske kulturavtalen 2018 – 2021*. s 4 og 5. Link hentet april 2019.
http://www.tromsfylke.no/media/117607/138034_den-nordnorske-kulturavtalen.pdf

Troms fylkeskommune *Fylkestinget i juni 2017 sak 0048/17, Fylkesrådssak 135/17 av 15.05.2017* s. 4
[file:///C:/Users/marianne.linlokken/Downloads/824450%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/marianne.linlokken/Downloads/824450%20(3).pdf)

Troms fylkeskommune, *Tilleggsavtale kultur mellom Troms og Finnmark fylkeskommuner 2018 – 2021*. Link hentet april 2019
<file:///C:/Users/marianne.linlokken/Downloads/824448.pdf>

Troms fylkeskommune, *Strategi for visuell kunst i Nord-Norge Nordnorsk kunstliv mot 2020*. Link hentet oktober 2018
http://www.tromsfylke.no/media/1838/strategi_for_visuell_kunst_nord-norge.pdf

Sør-Troms Museum, Trastad Samlinger

www.stmu.no

Design forside: Hipp Hurra ©



Borkenes 05.05.2019